Мөңгеде дириг, улам-на тиилеп турар революсчу өөредиг—марксизм-ленинизм делгерезин!

(1967 чылдың Май 1-ге СЭКП ТК-ның кыйгырыгларындан).

БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндезилеттинген

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

1967 ч. АПРЕЛЬ 22 СУББОТА № 95 (6732).

Өртээ 2 көп.

ЛЕНИНИЗМ—БИСТИҢ ТУГУВУС

Коммунистиг партияның болгаш Совет күрүнеиң үндезилекчизи, совет улустуң болгаш бүгү делегейниң ажылчы чоннарының баштыңчызы болгаш башкызы Владимир Ильич Ленинниң төрүттүнгениннен бээр бүгүн 97 чыл болуп турар.

Күш-ажылдың кижилеринге ынак болгаш кызыгаар чок бөдүүн, аңгының дайзыннарынга чаныш-сыныш чок кадыг-шыңгыы Ильичиниң өвур-хевири совет улуска эң эргим болгаш үнелиг. Сая-сая ажыл-ишчилерге Ленинниң адындан бедик ат чок.

Ленин — бистиң үевистиң, капитализмден коммунизмче шилчиир үениң тугу-дур. Ленин өлүм чок, Ленин кеззеде бистиң-биле кады. Ол, коммунистиг болгаш ажылчын шимчээшкинин делегейни чаартырының эртемге үндезилеттинген чаа программазы-биле — социалистиг революцияның, социализмни болгаш коммунизмни тургузарының теориязы-биле чепсегээн. Ол бистиң партиявысты, чаа хевирниң пролетаржы партиязын үндезилеп тургускан, кижизиткен болгаш каңнаан. Ленинге баштаткан Коммунистиг партия бистиң Төрээн чуртувустуң ажылчы чоннарын Октябрьның социалистиг Улуг революциязының тиилелгезинге эккелген, социализмниң күчүлүг челенгиижи — Совет Эвилелин тургускан. Ленинге баштаткан Коммунистиг партия ажылчын аңгы-биле тараачыннарның бузулбас эвилелин быжыглаан болгаш бистиң чуртувустуң хөй национал-дыг массаларын социалистиг ниитилел тургузуунче углап баштаан.

Улуг Октябрьның бүгү делегейге төөгүлүг ужур-дузалыг тиилелгези дыкжи төрелгеттенниң төөгүзүнге чаа үе-чаданы ажыткан болгаш империализмниң дазылын божаңнадып, делегейниң революстуг база национал-хосталгалыг шимчээшкининге күчүлүг идигни берген. Бо улуг хөделиишкиннерниң бажынга В. И. Ленин турган. Бистиң Төрээн чуртувустуң эртип турар чартык чүс чыл оруу ленинизмниң чайгылыш чок амыдыралчы күжүн херечилеп турар. Чаңгыс сес-биле чугаалаарга, кижи төрелгеттениң төөгүзү Ленинниң өөредиин ёзугаар хөгжүп орар дизе, ында чазыг чок.

Бистиң партиявыс болгаш чонувус Владимир Ильичиниң төрүттүгениннен бээр 97 чыл оюн онза хайныышкынныг хүннерде демдеглеп эртирип турар. Үүл дээрге совет улус бодунуң социалистиг күрүнезиниң тургустунганындан бээр 50 чыл болуп байырлалынга төлептиг ужуражыр дээш, ажыл-агый, экономика болгаш культура тургузуушкунунда кажангызындан-даа артык бедик көдүрлүүшкүннүң оруунда кирген.

Иштикиниң болгаш даштыкының дарлалының адаанга чүс-чүс чылдарда түреп чораан тыва араттар Ленинниң өөредиинің шынныын, оок ачы-хавыяазын кымдан-даа артык үнелеп билирлер. Шаг шаанда дарлаттырган, каранғы бүдүүлүкке туттурган чоннуг, биче буурай күрүне чораан тыва улус чүгле улуг Ленинниң болгаш оок тургусканы Коммунистиг партияның ачызында ниитилел хөгжүлдезиниң эң мурнуку одуруунга кээр аргалыг болган.

Ам Тыва автономнуг республиканың тугунда совет күрүнеиң эң дээди шаңналы — Ленин ордени чайнап турар. Ленинниң идеяларының тыва черге боттанып турарын оон артык кандыг хавыяа херечилээр боор! Совет Тыванның ажылчы чоннары орта хоойлу ёзугаар чоргаарланыырлар!

Совет эрге-чагырганың 50 чылын болгаш Ленин башкының төрүттүгениннен бээр 100 чыл болуурун улуг чедиишкиннер-биле өткүүр деп Тыванның ажыл-ишчилери ындыг изиг күзелдиг, ындыг улуг солулгалыг чуртап, ажылдап турарлар.

Бо хайныышкынныг ажыл-иш баштайгы үре-түңнелдерин бере берген деп үвени баштыңчының төрүттүнген хүнүнде чугаалаары өөрүнүг.

Бо чылдың бирги кварталында бүдүрүлгениң кол көргүзүглериниң талазы-биле планнарын «Кызыл-Хавак» шахтазы, «Тыва кобальт», «Тыва даг-дугу» комбинаттар, Кызылдың электри станциязы, алгы заводу, республика типографиязы эки күүсеткеннер.

Республиканың көдээ ажыл-агыйында база демдегленчиг чедиишкиннер бар. Бирги кварталда бо талазы-биле Каа-Хем, Чөөн-Хемчик, Тожу, Өвүр, Барыын-Хемчик болгаш Бай-Тайга районнар бедик түңнелдерлиг болган. Көдээ ажыл-агыйның мурнакчыларының саны хүн бүрү өзүп турар. Оларга: бирги кварталда бир саар инектен 778 кг сүт саап алган М. Сабельникова, 768 кг сүт саап алган Л. Серенева (кайызы-даа «Межегей» совхозтуң саанчылары), 609 кг сүт саап алган А. Донгак (Бии-Хемниң «Хадын» колхоз), 100 төрүүр хойдан 120 хураган алган Оюн Төкел-оол («Межегей» совхоз), мурнакчы хойжулар Оюн Орамбал («Элегес» совхоз), Дүлүш Сердип («Найырал» совхоз) болгаш өскелер-даа хамааржыр.

Үстүнде айыттынган эвээш чижектер Совет Тыванның экономиказының чайгылыш чок көдүрлүп турарын тодаргай бадыткап турар.

Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың ленинчи национал политиказының ачызында Тыва үүгле экономика талазы-биле эвес, харын культура тургузуушкунунуң талазы-биле сайзыраңгай республикаларның бирээзи апарган. Дээди билиглиг национал кадрларның саны чыл келген тудум-на өзүп орар. Тыва кижилерниң дээди эртем чедип алыры ам онза болуушкун эвес апарган. Тыва эртемниң, уран чүүлдүң, литератураның хүрээлеңинде хөй-хөй мергежилдиг кижилер ажылдап турарлар.

Совет Тыванның национал хевирлиг, социалистиг утка-шынарлыг культуразының чечектелгенин чоокта чаа Новосибирск хоорайга болуп эрткен уран чүүл көрүлдези база катап бадыткаан. Бот-тывынгыр уран талантылыгларның ол байырлалынга барыын Сибирь зоназының дыка хөй областары, крайлары, автономнуг республикалары киришкен. Аңаа бистиң республиканың төлөлекчилери онза маңталды ап, Тыванның социалистиг культуразының бедээнин чайыннандыр көргүзүп шыдааннар.

Совет Тыванның бүгү ажыл-ишчилери боттарының чедиишкиннери дээш улуг Ленинниң өөредиин йөрээп, ленинизмге кеззе мөңгеде шынчы болурун бо кайгамчык хүннерде даңгыраглап турарлар.

Ленин Коммунистиг партияны бистиң үениң угааны, алдары, арынчыгыр кылдыр көрүп чораан. Марксизм-ленинизм-биле чепсегленген Коммунистиг партия Ленинниң чагыгларын хажык чокка күүседип, совет улусту коммунизмниң тиилелгелеринче аппар чоруур.

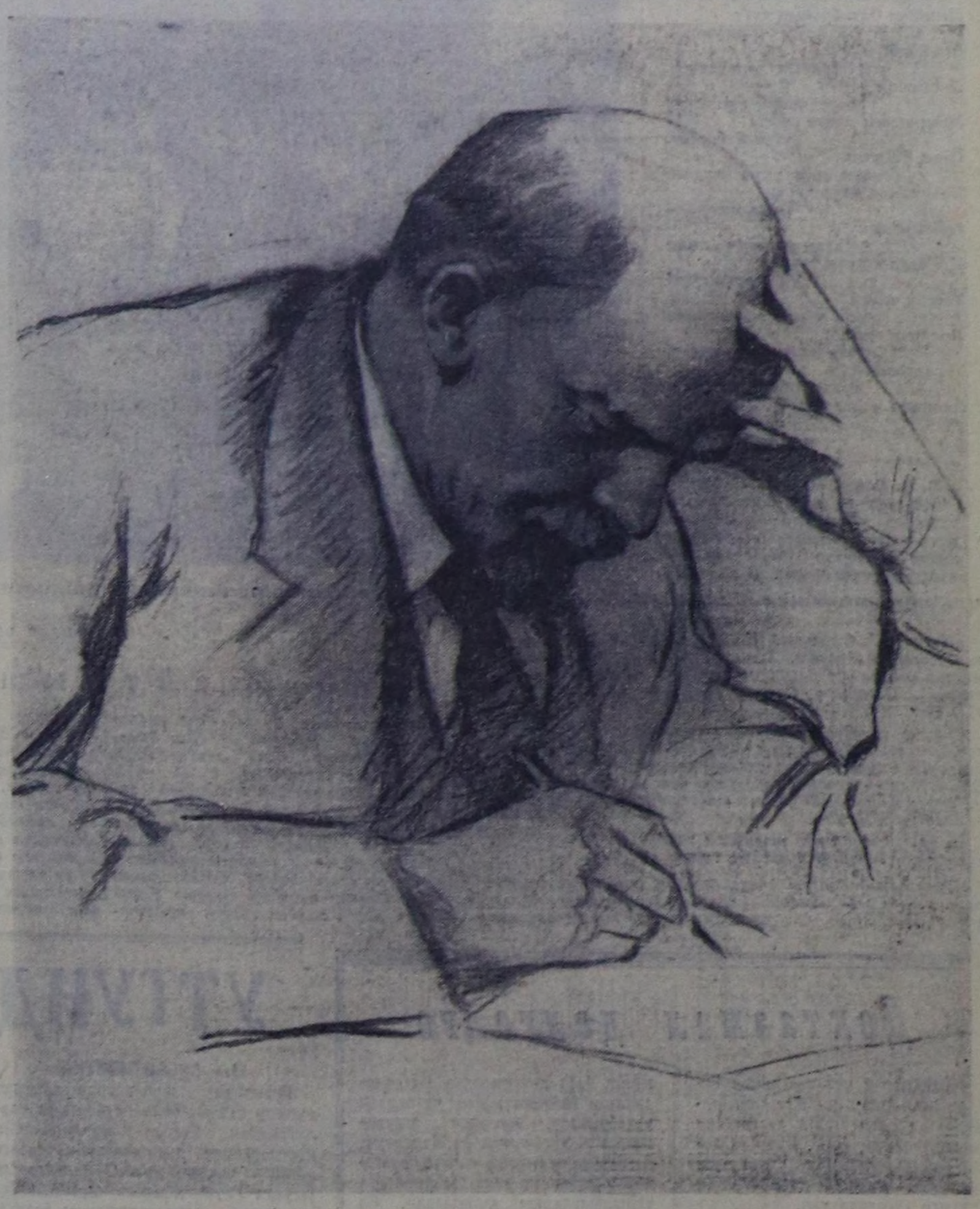

В. И. ЛЕНИН АЖЫЛДАП ОЛУР. П. ВАСИЛЬЕВТИҢ чуруу.

УЛУГ ЛЕНИННИҢ МӨҢГЕ ТУРАСКААЛЫ

☆ МОСКВА. В. И. ЛЕНИННИН ЧОГААЛДАРЫ кижи төрелгеттениң угаан-бодалының дээди байлаа болу берген. Оларны делегейниң 110-дан хөй дылдарынга очулдурган. 1917—1966 чылдарда Ленинниң ажылдарының тиражы ССРЭ-ге 330 миллион 691 муң санныг болган.

☆ БАРАНОВКА. УКРАИНАНЫҢ ХООЧУН БҮДҮРҮЛГЕЗИ — Барановканың В. И. Ленин аттыг шаажаң заводунда Ленинчи залды дерээн. Ында улуг баштыңчының овурун чураан шаажаң саваларны тургускан.

☆ ОМСК. ТЕЛЕВИДЕНИЕНИН СТУДИЯЗЫ «Онза даалгалыг поезд» деп документальдыг кинону үндүрген. Ында В. И. Ленинге белек кылдыр чоруткан тарааны чедиргенин көргүскен.

☆ ЕРЕВАН. «БАШКЫ-БИЛЕ КАДЫ» деп улуг хемчээлдиг композицияны сураглыг армян чурукчу А. Аветисян кылып дооскан.

☆ АЛМА-АТА. В. И. ЛЕНИННИҢ ОВУР-ХЕВИРИН көргүскен чогаалдарны казах чогаалчылар үндүрген. Оларның аразында С. Мауленниң «Апрель чаашкыны», М. Алимбаевтиң «Чүректиң сымыранысы» деп номнары бар.

☆ НОРИЛЬСКИДЕ БОЛГАШ ГДР-де ИЙИ ДЕЛГЕЛГЕ В. И. Ленинниң ады-биле холбашкан. Ол делгелгелерде нориль ажылчын И. В. Рехловтуң чыгган чуруктарын тургускан.

(СЭТА).

Иенаның ажылчы чоннарынга аалдап чораан

Германияның Социалистиг чаңгыс аай партиязының VII съездизинин ажылынга киржир дээш бистин төлээлер Герман Демократтыг Республикада келген деп ол чугаалаан. Съездиге тайылбырлаттынган программа болгаш оон шинтпирлери ГДР-ге социализмнин улам ынай-гы чедиишкиннинг тургузуушкунунга кайгамчык улуг ужур-дузалыг болур дээзинге бүзүрелдиг бис. Бистин чуттарывыстын улустарының бузулбас найыралын улам ынай быжыглаарынга. Европада болгаш бүгү делегейде тайбынның база айыл чок чоруктуң хөрээнге олар идиг бээр.

Бүдүрүлге коллективинин алдарлыг күш-ажылчы хөректеринге СЭКП ТК-ның Чингине секретары бедик үнелелди берген.

Совет күрүнеиң алдарлыг юбилейин—Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 50 чылын байырлалдыг демдеглээринге белеткенип турар совет улустуң амыдыралчуртталгазының болгаш ажылының дугайын эш Л. И. Брежнев оон ынай чугаалаан. Улус ажыл-агыйының бүгү адырларынга, ниитилел ажыл-чорудулгазының бүгү талаларынга ССРЭ-ниң ажылчы чоннарының чедиишкиннериниң дугайын ол чугаалаан.

Совет Эвилелиниң, Герман Демократтыг Республиканың, социалистиг өске-даа чурттарның улустары үүгле чаңгыс үүлдү: чаа, аскежиктиг амыдыралдың тургузуушкунунга, социализмнин болгаш коммунизмнин тургузуушкунунга боттарының бүгү күжүн бээрин күзеп турар деп, Л. И. Брежнев чугаалаан. Ону чедип алыр төлээде, бистеринин шуптувуска быжыг тайбың херек.

Делегей байдалының айтырыгларынга хамаарыштыр Л. И. Брежневтиң онзалап демдеглээни болза, империалистиг реакцияның күштеринге орукту дуглаар, делегей дайынының кыжаныышкынын улустардан чайладыр деп бирги чергениң сорулгазы делегей социализминин мурнунда турар. Делегей байдалы ам дыка нарын деп, Л. И. Брежнев демдеглээн. Америк империалистер маадырлыг вьетнам улуска удур агрессчи дайының калбартырын үргүлчүлеп турар. Америк империалистерниң ыйыышкының вьетнам улус каш чыл улай үүгле шыдажып эртип келген эвес, харын шак ол калчаараан дээрбечилерге шинтпирлиг согуушкунну таварыштырып, оларны чылча шаап турар. Хосталга дээш вьетнам демиселчилер агрессорларга удур чөптүг демиселинге делегейниң хөй-ниитичи савал-онаалынын үүгле моральдыг деткимчезин ап турар эвес, харын акы-дунма социалистиг чурттарның шуут идеокейлиг дуааламчызын — политиктиг, экономиктиг болгаш шериг дуааламчызын ап турар деп, СЭКП ТК-ның Чингине секретары медеглээн. Вьетнамның улузун империалистер кажан-даа кулданып ап шыдавастар.

Шериг чөрүлдээзинин айылы ам-даа эчизинге чедир чайлаттынмаан Европага тайбыңның туруштарын быжыглаарынга ам-даа эвээш эвес үүлдерни кылыр апаар деп, Л. И. Брежнев бодунуң чугаазында демдеглээн. Делегейнин ийиги дайынының түңнелдерин эде көөр чорукту чедип алырын болгаш ядролуг чепсекти холга алыксан турар милитаристиг болгаш неонацистиг күштерниң Рейнде дагын төрүттүүнү турары-биле эптежип болбас.

Немец ажылчыннарның болгаш тараачыннарның республикаазы-биле кады, Варшава керээзинин киржикчилери өске-даа чурттар-биле кады Совет Эвилели социалистиг демкаттыштырылгазының кызыгаарларының, оларның аразында ГДР-ниңдаа кызыгаарларының сыныш дивес чоруун быжыы-биле камгалажып турар деп, Л. И. Брежнев медеглээн. Европага тайбыны баксырадырының планнарын кылып, Европаны бодунуң дайынзырак байдалынга таарыштыр эде хуваарын күзеп турар ГФР-ниң политиктери ол дугайын утпаза чогуур ийик деп, ол онзалап демдеглээн. Европада болгаш оон дашкаар-даа черлерде күштерниң амгы деңзигүүрү силерге үүгле чаңгыс угаангыр орукту арттырып турар, ол үүл дээрге делегейниң ийиги дайынының түңнелдерин хүлээп көөрү. Европаның туруп турар кызыгаарларын хүлээп көөрү, Герман Демократтыг Республиканы хүлээп көөрү, ядролуг чепсекти алыр дээр оралдажыышкынпардан черле шуут ойталаары-дыр деп үвени ол дээргилерге харын шуут чугаалаар ужурлуг бис. Социалистиг дем каттыштырылгазының күжү—оон сырый каттыжышкынында болгаш хөделиишкиннериниң чаңгыс эптиинде, социализмнин болгаш коммунизмнин, улустар аразында тайбыннын болгаш найыралдын ниити идеалдарын амыдыралга боттандырар дээш дем каткан демиселде дээрзин Л. И. Брежнев түңнелинде онзалап демдеглээн. Ынчангаш СЭКП, ГСЧП болгаш акы-дунма өске-даа партиялар бистин чаңгыс эвилисти улам ынай быжыглаар, империалистиг агрессияга удур, Европага болгаш бүгү делегейде тайбынны быжыглаар дээш демиселге бистин күжениишкиннериисти таарыштыр аайлаштырар дээш шудургу ажылдап турар деп, Л. И. Брежнев демдеглээн.

(СЭТА).

Найыралдың болгаш бүгү талалыг кады ажылдажылганың керээзи

СЭКП ТК-ның Чингине секретары Л. И. Брежнев, ССРЭ-ниң Дээди Совединин Президиумунуң Даргазы Н. В. Подгорный, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинин Даргазы А. Н. Косыгин олар Польшаның Каттышкан ажылчын партиязының Төп Комитединиң Бирги секретары В. Гомулкага, ПУР-нуң Күрүне Чөвүлелинин Даргазы Э. Охабка болгаш ПУР-нуң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Ю. Пиранкевичиге телеграмма чоруткан, Совет Эвилелиниң болгаш Польша Улус Республиканың аразынга найырал, кады ажылдажылга болгаш дузалажылга дугайында керээниң 22 чыл болган оюн холбаштыр польша удуртукчуларга, акы-дунма польша улуска СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш бүгү совет улустуң мурнундан чүректиң ханызындан байырны болгаш чаагай күзээшкиннерни дамчыткан.

Совет-польша керээ «Совет Эвилелиниң болгаш Польша Улус Республиканың аразында бузулбас найыралдың болгаш бүгү талалыг кады ажылдажылганың хөрээнге идегелдиг бараан болуп, бистиң чурттарыска социалистиг болгаш коммунистиг тургузуушкуннуң сорулгаларын чедиишкиннинг шиитпирлээринге, социализм чурттарының чаңгыс эвин база сырый каттыжышкынын улам ынай быжыглаарынга идиг берип турар» деп телеграммада чугаалаан.

ТЫВАНЫҢ ААЛЧЫЗЫ

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң Политбюрозунуң кежигүнү, Россия Федерациязының Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Г. И. Воронов дүүн Тывада келген.

Кызылдың аэропорттунга Г. И. Вороновту СЭКП Тыва обкомунуң бирги секретары С. К. Тока, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Б. Ш. Долчанмаа, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы М. К. Мендуме, партия, совет болгаш хөй-ниити организациялларының төлөлекчилери барып уткаан.

Г. И. Воронов Кызылда көдээ ажыл-агый техникумунуң болгаш № 2 школаның башкылары-биле болгаш өөреникчилери-биле, база куш ажылдыг «Көк-Тей» совхозтуң ажылдакчылары-биле ужурашкан. Өөредилгениң, көдээ ажыл-агый экономиказының айтырыгларының дугайында Г. И. Воронов оларныңбиле чылыг беседаны кылган.

МУРНАКЧЫЛАРГА ДЕҢНЕЖИНЕР!

РЕСПУБЛИКА КОНКУРУЗУНУҢ МУРНАКЧЫЛАРЫ

(1967 ч. бирги кварталдың түңнели-биле)

Колхозтар болгаш совхозтар

Ажыл-агыйларның аттары	Району	1967 ч. I кварталда бир инектен сагганы	1966 чылга удур хуузу
«Коммунизмниң херели» к-з	Таңды	247	170,2
«Кызыл тук» к-з	Каа-Хем	253	157,1
«Октябрь 14 чылы» к-з	—«—	280	148,9
«Революцияның чалбыыжы» к-з	Таңды	411	145,7
«Мурнакчы» к-з	Бай-Тайга	75	142,0
«Чаа орук» к-з	Эрзин	84	137,7
«Хадын» к-з	Бии-Хем	354	134,6
«Тээли» с-з	Бай-Тайга	209,6	130,1
«Тиилелге» к-з	Каа-Хем	308	125,2
«Россия» с-з	Таңды	128	123,8
«Большевик» к-з	Барыын-Хемчик	150	122,9
«Кара-Хөл» к-з	Бай-Тайга	70	120,6
«Чыраа-Бажы» с-з	Чөөн-Хемчик	155	120,2
«Тес-Хем» с-з	Тес-Хем	52	115,5
«Тиилелге» к-з	Бии-Хем	273	111,9
«Коммунизмче орук» к-з	Эрзин	29	111,4
«10 Улуг хурал» к-з	Улуг-Хем	134	110,7
«Тиилелге» с-з	Таңды	253	110,0
«Искра» к-з	Чөөн-Хемчик	107	109,0
«Шекпээр» с-з	Барыын-Хемчик	161	100,6

Бызаа ажаакчылары

Фамилиялары	Район	Колхоз, совхоз	Быжыглаан бызаа саны	Хонукта ортумак немелде денги (грамм)
Л. Поль	Таңды	«Межегей»		937
Е. Попова	—«—	«Революцияның чалбыыжы»		903
М. Микрюкова	Каа-Хем	«Коммунизмче орук»	42	840
И. Мат	Бии-Хем	«Искра»	35	832
Л. Маады	—«—	—«—	58	807
З. Таспакай	Улуг-Хем	«УТКА 25 чылы»	37	800
Е. Огнева	Таңды	«Россия» с-з		790
А. Жукова	—«—	«Межегей»		785
Н. Толстикова	Бии-Хем	«Өөк»	26	777
М. Железнова	—«—	«Кызыл тараачын»	40	765
Е. Огнева	Таңды	«Революцияның чалбыыжы»		762
М. Терасно	—«—	—«—		759
Е. Бичен	Бии-Хем	«Кызыл тараачын»	43	758
П. Фунтикова	—«—	—«—	37	756
Т. Хомутова	—«—	—«—	36	736
Л. Эйспер	Таңды	«Межегей»		733
М. Ануфриева	Бии-Хем	«Кызыл тараачын»	35	718
Е. Мамонтова	Каа-Хем	«Коммунизмче орук»	40	705
Е. Шуплецова	Таңды	«Революцияның чалбыыжы»		702
А. Васильева	Таңды	Революцияның чалбыыжы»		700
Д. Мамонтова	—«—	—«—		700

(Улаштыны 3-ку арында).

ТӨРЕЛДЕШКЕН МӘӘҢ ЧОНУМ ЧҮРЕКТЕРИ

ЛЕНИННИ МӨҢГЕ ШАГДА АЛГАП ЙӨРӘӘР

Октябрьның тугу

Ленинчи Октябрьның тугу
кинскәән —
Мәәң чонум
чалгыннарын херивиткеп.
Ленинниң
өөрединиң ачызында
Мәәң черим мөңге шагда
чырый берген.
Саян, Таңдым
бедиин орта үнүп келдим:
Ильичиниң бодалдары
ында-мында —
Сайзыралда,
чогаадыгда, ажыл-иште
Иле тода көстүп туру,
өөрүнчүүн!
Төрәән черим
әң-не чараш чечектериң
Ленинчи туктуц
дожээн шимеп каастаар.
Төрелдешкен
мәәң чонум чүректери
Ленинни мөңге шагда
алгап йөрәәр.

Б. ХӨВЕҢМЕЙ.

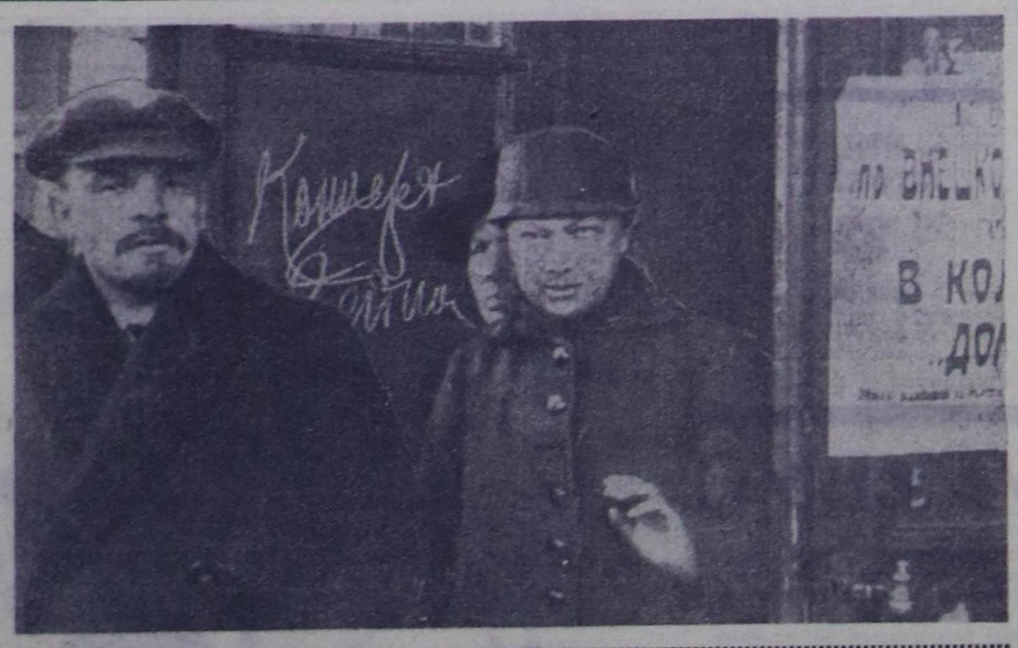

В. И. Ленин биле Н. К. Крупская 1919 чылдың май 6-да школадан дашкаар өөредилге дугайында I Бүгү-россия конференцияның сөөлүнде Москвада Эвилелдер бажыындан үнүп орары. (Кинокадр).

«Петроград. Смольный. Комиссарлар Чөвүлелиниң Даргазы Ленинге. Хавыртынган өнчү-коданнарның үнелиг чүүлдерин канчаарын дыңнадып көрүңер. Острогож Советиниң Даргазы Крюков. 1917 чылдың XII. 5-те».

«Үнелиг чүүлдерниң ылаптыг даңзызын тургузар, оларны кадагалалдыг черге шыгжаар, оларның менди турары дәзш силер харылаар силер. Өнчү-кодан — улустуң хөреңгизи. Оны үптәәннерни судче кшириңер. Судтуң ишиткелдерин бисче дыңнадыңар. Ленин».

Бо телеграммаларда шаандагы кандыг болуушкуннарның дугайын чугаалап турарыл?

...Эсерлерниң болгаш анархистерниң салдарынга кирген Острогожскиниң чамдык тараачыннары, революцияның баштайгы хүннеринде помещиктерниң өнчү-коданнарын үптеп база үнелиг чүүлдерни боттарынга шиңгәәдип эгелээн. Большевиктер ону соксадыр деп шиитпирләәш, Лениниден сүме айтырып турганы ол.

Острогожскиниң коммунистери тодаргай харыны алгаш, үнелиг чүүлдерни — алдын, бриллиатыларны, ювелирлиг кылыгларны чыырын болгаш камгалаарын организастаанар. Ындыг чүүлдерни бүдүн чиңки — 28 шанакты коммунистерниң болгаш ажылыннарның отрядтарынга камгалаткаш, Москваже чорудар кылдыр Воронежке чедирткен. Шаап халдап турган красновчуларның болгаш кайзержи шериглерниң мырыңай-ла думчуунуң адаандан дыка хөй үнелиг әртинелерни ынчаар үндүр сөөрткен.

Лениниң телеграммазы мурнунда-ла билдингир турган, Смольныйже чоруткан дилегни СЭКП ТК-ның чанында Марксизм-ленинизм институдунуң ажылдакчылары архивтен тыпкан болгаш хоолгалаап алгаш, Острогожскиниң чурт-шинчилел музейинче белек кылдыр чорудуп берген. Апрель 18-те ол музейге В. И. Ленинге турааскаткан чаа экспозиция ажыттынган. Оларның аразында ол ийи документ база бар.

Документ чугаалап тур

Лениннің айтыышкыны-биле

Владимир Ильичиниң чуруун база бир черге көргенимни ынчан сактып келген мен. Ол дәәрге 1945 чылда, дайын төнген соонда удаваанда, бичии австри хоорайжыгаш Бад-Веслауга чүве. Мен ынчан комендант взводунуң командири тургаш, бир-ле катап австри ажылчын өг-булеге аалчы боп бардым. Ынчан олар, даштындан көөрге чүү-даа көзүлбес, арыг ак стол шывыын меңзә көргүскеннер. Ону чырыкче тудуптарга В. И. Лениниң портрет-чуруу кончуг эки көстүп кәәр болган. Фашистиг әжелелдиң бүгү чылдарында ол стол шывыын өг-булениң бүгү кежигүннери шыңгыы кадагалап келген чүведир. Аныяк база халымак болганымдан, ол шывыгның ол өг-булеге кайы хире эргимин база ол дәәрге әзлериңге өртәә турбас эртине дәәрзин угаап бодавайн, өну меңзә бәәрин азы садарын дилей берген мен. Кайын бүдер! Төрәән чуртумдан ырак тура, Ильичиниң чуруун көргеш, сеткил-сагыжым дойлу бергени ол-дур ийин.

Ленинче бар чорааш, дыка хөйну бодап, угаап келир бис. Мавзолейже кире бергеш, демиселге болгаш аарыгга човаааш, саргарыксай берген арынны көрүп каарга — оон адырлыр арга чок кыннып келир. Кижи бүрүзүнге ол ындыг эргим болгаш үнелиг апарган-дыр! Бо белен эвес болбайн аан, ынчалзажок Чер кырында миллион-миллион кижилер Ленинни — ооң медерелин, угаанын чүректеринде кадагалап чоруур. Ынчангаш олар ооң амыдыралын, кижи төрелгетенге бараан болуп чораан ооң берге болгаш өөрүшкүлүг хөрәән үргүлчүлеп чораан-даа дег.

Ленин —
тиилелгениң хей-аъды,
Ленин —
генийлерниң генийи — деп,

Лениниң ийиги, өлүм чок чуртталгазының дугайын чогаалчы Сергей Бакизович Бюрбю ынчаар бижээн.

А сөөлүнде мен, Тываже әәп келгеш, Ленин дааның кыры-биле ужудуп эртип чыда, ол эргим болгаш бүгү делегейге билдингир атты ол дагда Тыванның школачыларының бижип каанын база номчудум. Ол даг дәәрге, бодунуң бүгү аас-кежиин, тываларның шагдан бәәр чугаалажыры ышкаш, башкы Лениниң ачызындан тыпкан бичии улустуң чуртун каастап чыдар чараш черлериң биргәзи болгай.

Канчаар чурттаарын, ажылдаарын, кижилерни болгаш бодун канчаар үнеләәрин Лениниден болдунар-ла хөйү-биле өөренири бистиң шуптувуска эргежок чугула. Бир эвес кижи бүрүзү ол дәәш оралдажып чоруурун чедип апсывысса, Чер кырында бүгү кижилер ёзулуг-ла аас-кежиктиг болур.

А. ЕМЕЛЬЯНОВ.

ЛЕНИНЧЕ

Владимир Ильич Ленин Чер бөмбүрзәзинде бүгү ажылчы чоннарның, бүгү улустарның башкызы, өңүү, әң-не чоок болгаш эргим кижизи апарган. Чыл келген тудум, ол улам күштелип, көвүдеп орар. Бистиң кайыыс-даа, бир эвес Ленинни кажан әң баштай дыңнаанын, — ол бөдүүн атты билип алганын, ол кеззәде үнелиг ажыл-ишчини, улуг бодакчыны, бөдүүн кижини кажан әң баштай көргенин сактып кәәр болза, ынчан кижи бүрүзүнге Ленинни ол төрүттүнген хүнүнден эгеләәшле билир ышкаш сагындырар деп бодаар мен. Ол дәәрге Ленин чүгле бистиң партиявыстың баштыңчызы болгаш улуг революсчу чораанындан ындыг эвес, ылаңгыя ол ёзулуг кижи кандыг болурун бодунуң бүгү амыдыралыбиле көргүскен ужурундан база ындыг болур. Владимир Ильич кижиниң идеалын — ооң херәә дәәш бистиң чуртта база демисежип чоруурувус, бодувустуң амыдыралывыстың алыс утказы деп көрүп чоруурувус ол эчис сорулганы бүгү кижи төрелгетенге берген.

Эрткен чылын Мосиваны таварты эртип бар чорааш, В. И. Лениниң Мавзолейинге чордум. Ыыт-шимәән чок болгаш боттары онза-ла кичәәнгейлиг апаргылаан кижилериң чыскаалы-биле кады Мавзолей әжиинге чедип келгештиң, аная эвези-биле сеткил-сагышты доюлдуруп келир ындыг онзагай байдалдыымны база катап эскердим. Ол минуталар иштинде чурттап эрткен үеңче чайгаар-ла аажок хынамчалыг көрүп, бодуңдан: шын чурттап чоруур ирги сен бе, шын бодап, угаап, ажылдап чору сен бе, душ болган таварылгаларның дузаанга ораажып, кызыгаарланчак, чөңгәәчи шаар болу бербәән сен бе дөп, кижи бодундан болганчок-ла айтыртына бәәр. Бодунуң амыдыралының бүгү үелеринде — бергедаа, өөрүшкүлүг-даа үелеринде Мавзолейге үргүлчү кирип, сеткил-сагыжын хынап аптар кеззәде аргалыг москвачыларга бичии адааргаксап-даа турдум.

Мавзолейниң кыдыында улуг, чараш болгаш байырымныг венок-чечектер, кеззәдәззи ышкаш, эмгежок болду, оларны бистиң улузувус болгаш даштыны аалчылар салгылаан: кижилер Москваже бүгү чурттан болгаш делегейниң бүгү чүктеринден кәәп турар-ла болгай, ынчан төлөәлекчилер Ильичиге ыяавыла келгеш, чечектер салгылаар. Ынчан мен Таңды районга чорааш, ында Балгазын көдәә Советте Лениниң портрет-чуруун көргенимни хенертен сактып келген мен. Ооң рамазының оң талакы булуңунда улуг эвес боодал чечекти быжыглап каан болду. Ол хүн байырлал-даа эвес, анаа хүн чүве, ынчангаш ажыл-ишчи хөлөәзәннинг байдал турда-ла ол боодал чечек чурукта хүлүмзүруп орган Ильичиниң арнынга кижизиг чылыг хевирни киирип турган. Портретте ол чечекти Балгазын көдәә Советтиң секретары Людмила Сергеевна Ростовцева кадап каан дәәрзин сөөлүнде билген мен.

Владимир Ильичиниң чуруун база бир черге көргенимни ынчан сактып келген мен. Ол дәәрге 1945 чылда, дайын төнген соонда удаваанда, бичии австри хоорайжыгаш Бад-Веслауга чүве. Мен ынчан комендант взводунуң командири тургаш, бир-ле катап австри ажылчын өг-булеге аалчы боп бардым. Ынчан олар, даштындан көөрге чүү-даа көзүлбес, арыг ак стол шывыын меңзә көргүскеннер. Ону чырыкче тудуптарга В. И. Лениниң портрет-чуруу кончуг эки көстүп кәәр болган. Фашистиг әжелелдиң бүгү чылдарында ол стол шывыын өг-булениң бүгү кежигүннери шыңгыы кадагалап келген чүведир. Аныяк база халымак болганымдан, ол шывыгның ол өг-булеге кайы хире эргимин база ол дәәрге әзлериңге өртәә турбас эртине дәәрзин угаап бодавайн, өну меңзә бәәрин азы садарын дилей берген мен. Кайын бүдер! Төрәән чуртумдан ырак тура, Ильичиниң чуруун көргеш, сеткил-сагыжым дойлу бергени ол-дур ийин.

Ленинче бар чорааш, дыка хөйну бодап, угаап келир бис. Мавзолейже кире бергеш, демиселге болгаш аарыгга човаааш, саргарыксай берген арынны көрүп каарга — оон адырлыр арга чок кыннып келир. Кижи бүрүзүнге ол ындыг эргим болгаш үнелиг апарган-дыр! Бо белен эвес болбайн аан, ынчалзажок Чер кырында миллион-миллион кижилер Ленинни — ооң медерелин, угаанын чүректеринде кадагалап чоруур. Ынчангаш олар ооң амыдыралын, кижи төрелгетенге бараан болуп чораан ооң берге болгаш өөрүшкүлүг хөрәән үргүлчүлеп чораан-даа дег.

Ленин —
тиилелгениң хей-аъды,
Ленин —
генийлерниң генийи — деп,

Лениниң ийиги, өлүм чок чуртталгазының дугайын чогаалчы Сергей Бакизович Бюрбю ынчаар бижээн.

А сөөлүнде мен, Тываже әәп келгеш, Ленин дааның кыры-биле ужудуп эртип чыда, ол эргим болгаш бүгү делегейге билдингир атты ол дагда Тыванның школачыларының бижип каанын база номчудум. Ол даг дәәрге, бодунуң бүгү аас-кежиин, тываларның шагдан бәәр чугаалажыры ышкаш, башкы Лениниң ачызындан тыпкан бичии улустуң чуртун каастап чыдар чараш черлериң биргәзи болгай.

Канчаар чурттаарын, ажылдаарын, кижилерни болгаш бодун канчаар үнеләәрин Лениниден болдунар-ла хөйү-биле өөренири бистиң шуптувуска эргежок чугула. Бир эвес кижи бүрүзү ол дәәш оралдажып чоруурун чедип апсывысса, Чер кырында бүгү кижилер ёзулуг-ла аас-кежиктиг болур.

А. ЕМЕЛЬЯНОВ.

Доктаамал делгелге

«Коммунизм үезинде кижи бүгү талазы-биле Ленинге дөмейлежиксәәр» деп эгелиг делгелгени республиканың А. С. Пушкин аттыг библиотеказында тургузуп, ону В. И. Лениниң төрүттүнген хүнүнге турааскаткан.

Ол делгелгеге улуг баштыңчының бижээн ажылдарын парлаан янзы-бүрү номнарны, ол ажылдарны ооң канчаар бижип тургусканының база Ильич дугайында сактыышкыннарны парлаан номнарны делгээн. Делгелге номчукчуларның сонуургалын хайныктырып, ооң хөй-ле чүүлдерни билип ап турар. Лениниң овур-хевирин көргүскен, ооң дугайын бижээн номнарны шилип бәәрин номчукчулар хүн бүрү-ле библиотекарлар бистерден айтырып, хөй-хөй номнарны бижидип ап турар. Ылаңгыя «Ленин болгаш чон», «Ленин болгаш уруглар», «Улуг болгаш бөдүүн кижи» деп темаларга хереглээри-биле кандыг литератураларны ажылгап болурун айтырып, маңаа номчукчуларның негелдези улгаткан.

В. И. Лениниң төрүттүнгенден бәәр 100 чыл болурунга чедир Лениниң «Аныяктар эвилелиниң сорулгалары» деп ажылын аныяк кижи бүрүзү (ажылчыннар, сургуулдар, студентилер) номчуп дооскан турарының сорулгазын бистиң библиотеканың номчукчуларга ном бижидип бәәр киллизинин ажылдакчылары боттарының мурнунда салган. Ынчангаш ол сорулганы чедип алыры-биле библиотекарлар аныяк номчукчулар ортузунга беседаларны чорудун, хоорайның аныяктарының ниити чурталга черлеринге Логинованың «Улуг чагыг» деп номунга база комсомолдуң III съездизинге баштыңчының чугаалаан чугаазының, ооң-биле ужуражылга дугайында А. Жаровтуң, А. Безыменскийниң сактыышкынарынга болгаш өске-даа номнарга тайылбырларны кылгылаан. Ол ышкаш ном бижидиц алыр дәәш келгеннерге Ленин дугайында ооң төрелдериниң, чоок кижилериниң база кады ажылдап чораан эштериниң болгаш өскелериниң-даа сактыышкынарын парлаан кандыг номнар барының допчу тайылбырын кылып турганывыстың түңнелинде В. И. Ленин дугайында номнарны номчуур талазы-биле сонуургал улгадып, хүнүн-не 10—15 номнарны номчукчуларга бижип берип турар.

Улуг баштыңчының төрүттүнген хүнүн таварлаштыр Кызылдың музыка училищезиниң, көдәә ажыл-агый техникумунуң профтехучилищениң сургуулдарынга база Кызылдың аныяк тудугжуларының чурттап турары общежитиеге Лениниң чогаалдарының база ооң дугайында сактыышкынларны парлаан номнарның тайылбырларын кылгылаан бис.

Лениниң чогаалдарын пропагандалаар ажыл бисте доктаамал болу берген. «Ленин — баштыңчы, әш, кижи» деп аттыг доктаамал делгелге бар. Чуруктар-биле шиметтинген ол делгелге чаа литератураларны немеп, ону чаартып турар. Ылаңгыя Ленин дугайында кандыг-ла бир чаа литература азы чурук келирге оларны ол делгелгеге ыяавыла көргүзери албан болу берген.

Н. КЫЗЫЛ-ООЛ.

УТТУНДУРБАС УЖУРАЖЫЫШКЫННАР

Кыска рассказтар

I. СУББОТНИКТЕ

Кремльдің девискәәрин арыглап аштаар талазы-биле субботник чарлаттынган. Кызыл командирлериң курстарының дыңнакчылары шөлге әртен чыскаалыпкан. Оларның ужунга Улус Комиссарларының Чөвүлелиниң ажылдакчылары болгаш Кремльдің чурттакчылары база улай чыскаалыпкан. «Томаанныг! Деннежиңер!» деп команда үнген. Лениниң чоруп органын улус шуптту көрген. Ол бичии-даа саадавайн, чыскаалганнарның әң ужунга кәәп туруп ап-тыр. Курсантыларның начальниги Лениниң бажынга барып туруп алырын дилээрге, Владимир Ильич мынча деп харыылаан:

— Маңаа-даа турарымга ажырбас ийин.

Ооң курсантылар начальниги:

— Шериг чурумун ёзугаар чазак баштынчызы чыскаалдың бажынга турар ужурлуг дәәрзин илеткәәрин чөпшәәреп көрүңер — диген.

— Аа, ындыг чүве-дир аа. Бир эвес ындыг ужурлуг чүве болза, ам канчаар, күүседир апаар-дыр ийин — деп. Ленин чугаалап-тыр.

Ынчангаш чыскаалдың бажынче базынкан.

Субботник эгелээн. Ильич бүгү кижилер-биле денге, турбайн-даа ажылдап турган. Курсант Ереминге чедип келгеш, ол мынча диген:

— Бо чудукту кады көдүре берәәлем.

Еремин мөге-шыырак болгаш, Лениниге чиик болзун дәәш, чудуктуң барык-ла орту үезинден тудуп алырга, Ленин аңаа удурланы берген:

— Чок, әш курсант, ол шын эвес-тир, меңзә көдүрер чер артпайн баар-дыр.

— Владимир Ильич, бүгү күшбиле ажылдаксап тур мен. Силер бодунар сес шактыг ажыл хүнүнүң дугайында хоойлуга ат салган хиреңерде-ле, силер хонукта 20 шакта ажылдап турар-дыр силер. Ол чөп бе ынчаш? Бистиң курсантылар ол дугайын үргүлчү чугаалажыр-дыр — деп. Еремин харыылаан.

Ленин мынча деп хулумзурәән:

— Ам хөй ажылдаар дәәрзин силер эштериңерге тайылбырлап берингер. Черле дыка хөй ажылдаар херек. Революцияның дайзыннарын тиилеп, үрелип, сандараан ажылагыйны катап тургузуп алганывыс соонда, ынчаарда хонукта 8 шакта ажылдаар мен. 6 шакта-даа ажылдаар үевис чедип келир.

2. КУРСАНТЫНЫ ИЛЬИЧ КАНЧААР КАМГАЛААНЫЛ

Хенертен звонок эткен соонда, погаан лампа кыва берген. Ол дәәрге, Кремльче машина чоруп орар дәәрзинің дугайында даштыыртан медәә-дир. Таңныыл орукче үнүп келген.

Спасск суургазының карңгы ажиинден чиик машина кирип орган. Таңныыл холун көдүрерге, машина оожумнавайн-даа ийи-биле эртип чыткан. Чүү болган? Улус Комиссариаттарының машиназы болуп алган өске машина болуп чадавас. Таңныылдың серемчилелин Улус комиссары хынаар дәән чадавас ирги бе? Чүү-даа болза, машинаны эрттирип болбас. Ынчангаш таңныыл ланчыыбиле сагындырып агаарже боолапкан.

Хөлөәшкин үнген. Машина хенертен турупкан соонда, ооң иштинден Троцкий үнүп кәәп-тир. Таңныылга ширицини кончуг чоокшулап келгеш, каржы үн-биле мынча деп дужааган:

— Таңныыл начальнигин келдиринер.

Ооң соонда ол мынчаар дужааган:

— Бо таңныылды дүжүрүңер. Тудуп хоругдааш, судка бәәр!

Долаң-далаң кылдыр әәлгеш, машинаже чорупкан. Ооң таңныылдың боозун ап, курун чежип алгаш, олуртур черже чорудувуткан.

Курсантылар әлдепсинип, әжиниң дугайында сагыш човап, хомудап турганнар. Таңныылда буруу чок дәәрзин олар шупту билип турган. Троцкийниң туразында чоруун олар билир. Фронтуга шоолуг-ла эвес чүве дәәш, бодунуң поездизинің камгалакчызын ол боолап каан чоруу база бар.

Кремльдің курсантылары аңаа черле ынак эвес. Ооң чурттап турган бажының таңныылдаарынга томуйлаваэын олар даңгаар-ла дилээр турган.

Курсантыларның комиссары Лениниге барган. Ооң чугаазын Владимир Ильич дыңнааш, олурган черинден тура халып кәәп, өрәәл иштинге базып тура:

— Чүгле бистиң саавырывысты ол хевәәр күүсеткен дәәш курсантыны олуртуп каан ышкажыл. Дүрүм саавырыс боттарывыс бижип алгаш, боттарывыс ону чөрчүп, ону шын сагаан кижини буруудадып турар ышкажыл бис. Ол дәәрге ёзулуг-ла бүтпес чүве-дир. Бир эвес ынчаар ажылдаар болзувусса, биске улус бүзүревес апаар. Кижилериң бүзүрелин оскунары дәәрге, әң-не көргүнчүг чүве-дир. Курсантыны доп-дораан хоругдалдан хостадыр херек-тир, әш комиссар. Ооң сеткил-сагыжын оожургадып, ооң мурнунга буруузунуп миннир херек, а Троцкий-биле бис партияның ТК-зының хуралынга чугаалажыр бис.

М. ВЕРХОВИЧ.

Улуг Ленин

Кыдыы дәәрде тутчу берген,— чиндиңнедир,
Кырлаңнадыр шурап-мөөреп тепкиленген
Океаннар чалгыындан бис кортпас-даа бис,
Ону эштип, шыдал эртер чакпалыг бис,—
Улуг, биче херектерге
Улуг Ленин бистер-биле чарылбас-даа!
Сүвүр бажын буттар баспас,— меңгиленген,
Сүнезиннер чедер дижир бедиктерни
Чайлыг кырлап, майгын тиккеш, оргулаар бис,
Чагырыкчы, төттүнмес күш чүгленген бис,—
Улуг, биче херектерге
Улуг Ленин бистиң-биле чарылбас-даа!
Карңгыда чаъстыг үер кудуп турда,
Харлыг шуурган хайыражок үлдап турда
Дедир ырбап, күзел өжүп, чаңчыкпаан бис,
Делгемнерже орук изеп, өөренген бис,—
Улуг, биче херектерге
Улуг Ленин бистиң-биле чарылбас-даа!
Чыргалаңның чадаларын дидим эртип,
Чырык көрүп, частың чечээн чурттап чор бис.
Шын дәәш туржуп, тайбыывыс мөңгежидип,
Шыдалывыс хемчээл чокка өстүрген бис—
Улуг, биче херектерге
Улуг Ленин бистер-биле чарылбас-даа!

О. СУВАКПИТ.

ӨӨРЕНИР — В. И. ЛЕНИННИҢ ЧАГЫЫ

Чыл бүрүде-ле апрель 22—бүгү совет улустун, делгейниң депшилгелиг бүгү кижилериниң сагыш-сеткилиниң ханызындан өөрүүр улуг байырлалы. Бо хүн делегейде әң-не улуг, әң-не кижизиг кижи — Владимир Ильич Ленин төрүттүнген болгай. Бо хүнну демдеглеп тура, совет кижилер чүгле өөрүп магадап турар эвес, ооңбиле кады Ильичиниң мерген угаанныг, өлүм чок чагыгларын боттандырар, ооң теоретиктиг байлак эртинезин угаап билип алыр деп улуг күзелин база илергейлеп турар.

Бо чылгы ленинчи хүннүң ою Октябрьның 50 чылынга белеткелдер-биле холбашкан. 50 чыл кыска эвес. Кижиниң назыны ол хире болза, дөгүй берген дижир, а күрүненің бежен чылы — аныяк чалыы хөгжүлдени херечилеп турар.

Ам бо бешки чылдың ийиги чылы — юбилейлиг бежен чылды бистиң чүртүвүстүң бүгү ажылчы чоннары байырлап эрттирер, аңаа үткүштүр улуг-улуг чедиишкиннерни чедип аар дәәш могаг-шылаг чок ажылдан турарлар. Лениниң өөренир деп чагын ёзугаар бо төөгүлүг чылда коммунистерниң әге политиктиг школалары Тываның үлетүр бүдүрүлгелеринде, албан черлеринде, тудуг организацияларында ажылдап турар.

Республиканың найысылалы — Кызыл хоорайның мурнакчы бүдүрүлгелериниң бирәәзи хлеб заводунда партияның әге политиктиг школазы база бар. Өөредилге әгеләәнден бәәр чеди ай ажып турар. Шупту коммунистериң саны — 13, а школада өөренип турарларның саны — сес коммунистер.

Дыннакчыларның аразында бүдүрүлгенин мурнакчылары, шолбаннар база бар. Оларның санында коммунистиг күш-ажыл цегинин мастери Елизавета Викторова, ажылчын коммунист Клавдия Блинкова, Ленин орден адилекчизи, әәлчег мастери Мария Зименина болгаш өскелер-даа бар. Бо чылгы программада — совет күрүнениң улуг баштынчызы, чоннуң эргим болгаш ынак башкызы В. И. Лениниң амыдырал-чуртталгазының дугайы.

— В. И. Лениниң ажыл, амыдыралын өөренири — хөй-ниитиниң ажылынга идепкейлиг киржиринге, четпестерни чандыр көрбес, социалистиг Төрәән чуртун дайзыннарын көөр хөөн чок чорукка кижизидип турар — деп, тудугжу мастер әш Сорока чугаалап турар. Өөренир, өөренир база катап өөренир деп В. И. Лениниң чагыын коммунистер эки билирлер.

Заводтуң коллективи Октябрьның 50 чылга уткуштур бедиткен социалистиг хүлөәлелерни алган ажылдап турарлар. А коммунистер күш-ажылды билдилиг удуртуп, бүдүрүлге-биле өөредилгени чоок кыдыр харылзаштырып турар. Ооң чижээ, заводтуң улуг мастери Федосья Семеновна Петухова. Ол дыка үр чылдарда ажылдап келген. Ооң удуртуп турар цегинин ажылчыннары күш-ажылдың нормазын үргүлчү ажыр күүседип, продукциянын шынарын, ооң ассортиментизин калбартыр дәәш демиселди чорудуп турар. Ооң ужурунда ол цехтиң коллективи заводта мурнакчы ажылчыннарга санаттырып турары аная эвес.

Кичәәлди эрттирерде чүгле лекция номчуп каарга солун эвес. Практиктиг кичәәлге В. И. Лениниң амыдыралының дугайында фото-чуруктарны ажыглап, көргүзүп материалларны, кинону ажыглап турар. Ооң бадыткалынга «Ленин Польшада», «Ленин чүрээ» болгаш өске-даа кинофильмнерни коммунистерниң көргени ол. Чүгле өөредилге номундан аңгыда «Коммунист», «Партийная жизнь», «Вопросы истории КПСС» деп журналдар дыннакчыларның база-ла чарылбас өннуктери. Ам бирги өөредилге чылының программазының төнчүзүнге чедир каш-ла кичәәлдер арткан. Кичәәлден кичәәлге улуг Лениниң өөредиинге хандыкшып, ону угаап билип алыксаары коммунистерниң сагыш-сеткилин доюлдуруп чоруур.

В. И. Лениниң төрүттүнген хүнүнден бәәр 97 чыл болурунга уткуштур тускай фото-монтаж кылган. Программаны өөренип дооскан сөөлүнде В. И. Лениниң Сибирьге шөлүлгеге чорааны Шушенское суурда музейинге экскурсияны чорударык парторганизация планнаан турар.

С. КЫЗЫЛ-ООЛ,
пропагандист.

Ильичиниң төрелдериниң дугайында

Владимир Ильичиниң ада-иезин — Илья Николаевич болгаш Мария Александровна эртем-билигли, сагыш човаачал, биче сеткилдиг улус чораан. Илья Николаевичиниң ажылдаар өрәәлинге кире бергеш, ооң ажыл-ишчи кежээзин кижи дораан эскерип каар. Симбирск губерниязында улус өөредилгезиниң байдалының дугайында түңнелдер болгаш допчулаалдар парлаан чыындылар бижик столунуң кырында чыткылаар. К. Д. Ушинскийниң кижизидилге дугайында ному, Некрасовтуң шүүктери, Белинскийниң, Добролюбовтуң чогаалдарының чыындылары столда чыдар.

Мария Александровнаның өрәәлинде база-ла номнар-ла номнар. Улуг эвес стол кырында эрги шагның комодунда номнар делгеттинген. Ында Тостойнуң, Тургеневтиң, Некрасовтуң чогаалдары, «Современник», «Отечественные записки» журналдар, англи, немец, француз дылдарда Шекспириң, Шиллериң, Гейнениң, Гюгонуң, чөгаалдары бар.

Владимир Ильичиниң авазын ёзулуг не ол-дур деп, бажың-музейге кәәп чораан хөй-хөй кижилер демдеглээннер. Ол ковчуг шын тодарадылга-дыр!

Мария Александровна бодунуң уругларына дәәди эртем чедип алыр арганы берген болгаш оларны ёзулуг революсчулар, чоннуң аас-кежии дәәш демиселчилер кылдыр кижизиткен. 1896 чылда М. А. Ульяновага, ооң алдан харлаанында тыыскан паспорт архивте арткан. Чурттуң аңгы-аңгы булуңнарынга кылган дөртен ажыг демдеглелдерни паспорттан көрүп болур. Кеззәде-ле уруглары-биле оларның аас-кежии дәәш иезин бир губерниядан өске губернияже көжүп чоруп турган.

«САЯН ЭДЕЕНДЕ, ШУШЬТА...»

Шушенскоеге амыдыралының дугайын В. И. Лениниң төрелдеринге болгаш өөнүктеринге бижип тургулаан сезен ажыг чугаалары чугаалап турар. Владимир Ильич аразынга болгаш кыс дыңмазынга ынчаар бижээн:

— Шу-шу-шу — багай эвес суур. Ынчалза-даа барык чадагай черде турар, ынчалзажок ырак эвесте (1,5—2 верстада), аажок кестинип калган-даа болза, аърга бар. Енисейже кирер чер чок, ынчалза-даа Шушь хем суурнуң мырыңай чанында агып чыдар, а Енисейниң әлдән улуг адырыы ырак эвес (1—1,5 верста), ынчангаш аңаа эштип болур. Дәәр харазында — Саянның даглары азы ооң сыннары; оларның чамдыктары шуут ак, оларның бажында хар кажан-даа эривес чүве боор оң. Ынчаарга уран-чечен талазы-биле чүү-хөө бар-дыр, харын ынчангаш мен «Саянның эдәәнде, Шушьта» деп шулукту Красноярскиге-ле бижий бергеним таварылга эвес болган, ынчалза-даа бирги шулуктен ыңай чүнү-даа биживвәәним харааданчыг-дыр!..

Дүүн 12 верст хире чорааш, өөрүктер бооладым. Куш хөй-дүр, ынчалза-даа ыт чокка база мен ышкаш багай адыгжыга аңнаары әлдән берге-дир. Эликтер безин бар, дагларда болгаш тайгада (бо черниң тараачыннарының аңнап чоруп турары 30—40 верст черлерде) дииң, киш, адыг, сыын база бар... Бо черниң агаары дыка өскерлиичел. Дүүн мен аңнап чордум; эртен кайгамчык эки агаар турган, чайгы аажок изиг хүн. Кежээ кәәп, аажок соок коргунчуг хат эгелээн болгаш чаъс холуй чаап келген. Шуптувус өл, малгаштыг чанып келдивис, бир эвес дүктүг тон чок чораан болза, орукка доңуп каап болур турган.

Левин Шушенскоенин дугайын июль 19-та дуңмазынга бижээн чагаазынга әлдән тода бижип турар:

— Шу-шу-шу суурнуң дугайын бижиирин дилеп турар-дыр сен. Маняша... Гм, гм! Мен ооң дугайын бир катап бижээн ышкаш ийик мен. Суур улуг, әлдән каш кудумчуларлыг, черле ындыг болуру ышкаш, әлдән малгаштыг, довурактыг. Ховуда турар — садтар болгаш ыяштар чок. Суур... өдек-биле хүрәәлеткен, ону бо черде шелче сөөртпейн турар, а шуут-ла суур чанында төп турар, бир эвес суурдан үнүп чоруур дизе, барык-ла үргүлчү кезек өдек-бокту кырлап эртер. Суурнуң мырыңай чанында Шушь хемчигеш ам шуут сыыгаан. Суурдан 1—1,5 верстада Шушь Енисейже кирип чыдар. ында аажок хөй ортулукчуштар болгаш адырыктар турустунган, ынчангаш Енисейниң улуг унунче эртинмес. Әң-не улуг адырыкта эштип тур мен, ол ам база аажок сыыгап калган. Өске талазында (Шушь хемче удур), 1,5 верст черде тараачыннарның алдаржыдып адааны «Мөөрүк» бар, а херек кырында аажок кезип каапкан, ёзулуг хөлеге безин чок (ынчалзадаа честек-кат хөй), амдыызында мәәң чүгле дыңнаанын болгаш чедип өөрбәәнин (ол моон 30—40 верст) сибирь тайгазынга дөмейлежир чүзүдаа чок багай аъргажыгаш. Даглар... ол даглар дугайын аажок шын эвес бижипкен-дир мен, чүге дәәрге, олар моон 50 верст хире ырак, ындыг болганда, оларны чүгле булут дуглавайн турда баразанын көрүп болур... Моон ужурунда мәәң шулүүмнүн бирги (база сөөлгү) одуруглары «эдектер» талазы-биле чогаадыычы гипербол (шулүкчүлерде ындыг хевир бар ышкажыгай!) ышкаш апарган боор... Ынчангаш сәән: «Мен кандыг даглар үнүп чораанымны» айтырганыңга чүгле: «Мөөрүк» деп адаар элезинниг өөннерже — деп харыылап шыыаар-дыр мен. Черле ынчаш мында элезин эмгежок чер.

(«Смена» журналдан.)

РСФСР-ниң үлетпүрү бирги кварталда

Совет эрге-чагырганың 50 чылынга алдар болдурган социалистиг чарыштыны калбарткаш, Россия Федерациязының үлетпүрүнүң ажылдаачылары будүрүүшкүннүң ниити хемчээлиниң болгаш үлетпүр продукциязының эң чугула хевирлериниң хөй нуруузунуң талазы-биле бирги кварталдың планын хуусаа бетинде күүсеткен.

Эрткен чылдың бирги кварталында турганынга бодаарга ниити продукцияның хемчээли 10,7 хуу көвүдээн. РСФСР-ниң үлетпүрүнүң тустус адырларынга продукцияның немей өзүлдези ол үениң дургузунда: электроэнергия болгаш чылыг энергиязы—10 хуу, одалга үлетпүрү—7, кара болгаш өңнүг металлургия—10, химия үлетпүрү—12, машина тудуушкуну болгаш металл ажылдап кылыры—12, ыяш, ыяшты сайырады ажылдап кылыр болгаш целлюлоза-саазын үлетпүрү—8, тудуг материалдарының үлетпүрү—10, культура-амыдырал хереглелиниң үүлдерин будүрери 13 хуу болган.

Бирги кварталдың төнчүзүнге чедир РСФСР-ге планнаашкынның болгаш экономиктиг идиг бериишкинниң чаа системазынче муң ажыг үлетпүр будүрүлгелерин шилчиткен, оларның аразында прибор тудуушкунунуң, хоолай тудуушкунунуң, комбайн тудуушкунунуң, хөвең-саазын, торгу, маргарин, ликёр-водка үлетпүрүнүң болгаш өске-даа адырларның будүрүлгелери бар.

Чаа байдалдарда ажылдап турар будүрүлгелер продукцияны сайгарарының болгаш орулганың квартал планын ажыр күүсеткен. Эрткен чылдың бирги кварталында турганынга бодаарга сайгарылганың хемчээли 13 хуу, күш-ажылдың будүрүкчүлүү 8 ажыг хуу өскен. Бирги кварталдың будүрүүшүнүн планын РСФСР-ниң бүгү министерстволары болгаш ведомстволары ниитизи-биле ажыр күүсеткен.

(СЭТА).

Чөөн-Хемчик районнуң «Большевик» колхозунуң партия комитединиң секретары эш Василий Балчинович Узек быжаа ажаачылары Ооржак Өпей биле Монгуш Чигжит оларның өг-бүлезиниң дугайын чоргаарал-биле чугаалаар.

ЧУРУКТА: (Солагай талазындан) Ч. Монгуш биле Ө. Ооржак.

Д. АНАЙ-ООЛДУҢ фотозу.

МУРНАКЧЫЛАРГА ДЕҢНЕЖИҢЕР!

Республика конкурзунуң мурнакчылары

(1967 ч. бирги кварталдың түңнели-биле)

МУРНАКЧЫ СААНЧЫЛАР

Саанчыларның фамилиялары	Ажыл-агый	Район	1967 ч. үш айларында бир инектен-не саалган сүт (кг).	1966 ч. ол үеэвдо турганыныг удур хуулу
I. 1966 чылда бир инектен-не 2500—3000 кг сүт саалганнар				
Л. Романова	«Кызыл тараачын»	Бин-Хем	529	121,6
Л. Серенева	«Межегей»	Таңды	767	120,7
А. Бологашева	«Кызыл тараачын»	Бин-Хем	554	115,0
М. Сабельникова	«Межегей»	Таңды	778	114,5
Е. Бурикова	Дуржулга станциязы	Таңды	512	111,5
П. Оюн	«Межегей»	Таңды	460	111,1
З. Никифорова	«Межегей»	Таңды	648	110,3
Х. Кувискал	«Чыраа-Бажы»	Чөөн-Хемчик	568	101,0
К. Таан	«Чыраа-Бажы»	Чөөн-Хемчик	568	101,0
П. Сигарева	Дуржулга станциязы	Таңды	532	100,3
II. 1966 чылда бир инектен-не саалда 2000—2500 кг				
Е. Серед-оол	«Кызыл тараачын»	Бин-Хем	406	167,0
А. Доңгак	«Хадың»	Бин-Хем	609	164,5
М. Өпежик	«Хадың»	Бин-Хем	595	159,9
З. Карташева	«Межегей»	Таңды	636	134,7
Р. Ховалыг	«Искра»	Бин-Хем	545	133,0
Г. Кара-кыс	«Хадың»	Бин-Хем	571	128,3
Б. Биче-кыс	«Элегес»	Таңды	524	127,0
Т. Наваштай	«Найырал»	Улуг-Хем	439	125,4
Х. Шондайты	«Сүт-Хөл»	Чөөн-Хемчик	406	122,2
Н. Акулова	«Искра»	Бин-Хем	550	117,0
Э. Ондар	«Сүт-Хөл»	Чөөн-Хемчик	289	116,5
А. Надькина	«Кызыл тараачын»	Бин Хем	442	115,0
О. Кара-кыс	«Межегей»	Таңды	489	115,0
С. Пелепенко	«Межегей»	Таңды	680	112,2
З. Чернышева	«Межегей»	Таңды	662	112,2
А. Грачева	«Элегес»	Таңды	603	111,6
О. Көк-уруг	«Көк-Тей»	Кызыл	604	109,6
А. Захарова	«Кызыл тараачын»	Бин-Хем	301	109,0
Л. Сарыг-оол	«Кызыл тараачын»	Таңды	450	102,0
III. 1966 чылда инек бүрүзүнден саалда 1500—2000 кг				
Н. Топоркова	«Революцияның чалбыыжы»	Таңды	430	183,7
Н. Сат	СЭКП XXII съездизи аттыг	Чөөн-Хемчик	366	173,4
М. Оюп	«Элегес»	Таңды	469	173,0
Е. Кара-оол	«Октябрь 14 чылы»	Каа-Хем	423	167,9
Ч. Дадар-оол	«Элегес»	Таңды	472	162,0
С. Куку	«Россия»	Таңды	409	160,0
Г. Шарыпов	«Россия»	Таңды	582	158,0
Л. Санзак	«Элегес»	Таңды	420	157,0
З. Черлин	«Элегес»	Таңды	447	154,8
Н. Картикова	«Революцияның чалбыыжы»	Таңды	522	153,9
В. Петрова	«Революцияның чалбыыжы»	Таңды	455	153,2
В. Иванова	«Россия»	Таңды	433	151,3
О. Серенмаа	Ленин аттыг	Чөөн-Хемчик	354	151,0
Т. Спрыгина	Ленин аттыг	Каа-Хем	409	150,0
Е. Карабейникова	Ленин аттыг	Каа-Хем	290	149,0
М Сангы-Бадыраа	СЭКП XXII съездизи аттыг	Чөөн-Хемчик	495	145,2
Г. Яковлева	«Россия»	Таңды	409	144,0
Н. Клепикова	«Россия»	Таңды	527	143,0
Е. Иванова	«Коммунизмче орук»	Каа-Хем	462	142,2
А. Сат	«Тиилелге»	Каа-Хем	340	141,0
М. Чодураа	«Барлык»	Барыын-Хемчик	477	145,0
Д. Эрик-кыс	«Улуг-Хая»	Улуг-Хем	310	139,0
Х. Сат	«Тиилелге»	Бин-Хем	545	137,0
Н. Ондар	«Сүт-Хөл»	Чөөн-Хемчик	341	136,7
Ө. Барымаа	«Хадың»	Бин-Хем	503	135,5
Р. Кама	«Россия»	Таңды	429	134,0
К. Яндараа	«Революцияның чалбыыжы»	Таңды	412	133,3
М. Оюн	«Элегес»	Таңды	423	131,0
Кызыл-уруг	«Искра»	Бин-Хем	473	130,0
Т. Начын-оол	«Хадың»	Бин-Хем	455	129,6
О. Чээнек	«Сүт-Хөл»	Чөөн-Хемчик	274	129,4
М. Момбуй	«Кызыл тараачын»	Бин-Хем	324	129,0
О. Ыдык	«Сүт-Хөл»	Чөөн-Хемчик	311	124,2
Саая Сара	«Барлык»	Барыын-Хемчик	532	124,0
З. Лямзина	Ленин аттыг	Каа-Хем	316	123,0
Э. Моңгуш	«Тиилелге»	Таңды	364	123,0
Н. Кармалитова	«Элегес»	Таңды	621	121,0
О. Севен	«СЭКП XXII съездизи»	Чөөн-Хемчик	419	120,7
К. Дол	«Найырал»	Улуг-Хем	318	121,3
А. Дамба	«Кызыл тараачын»	Бин-Хем	386	118,0
С. Манчир	«Сүт-Хөл»	Чөөн-Хемчик	354	117,2
И. Анай	«Большевик»	Чөөн-Хемчик	244	116,9
С. Чокпак	«Сүт-Хөл»	Чөөн-Хемчик	396	116,1
Е. Данилова	«Элегес»	Таңды	417	113,1
Д. Белек	«Улуг-Хая»	Улуг-Хем	363	113,0
С. Дажы	«Тиилелге»	Каа-Хем	352	111,1
IV. 1966 чылда инек бүрүзүнден саалда 1500 кг чедир				
М. Шактар	«ҮТКА 25 чылы»	Улуг-Хем	376	171,0
Е. Кара-оол	«Октябрь 14 чылы»	Каа-Хем	423	167,9
М. Чыртык	«Найырал»	Улуг-Хем	413	161,3
Х. Кара-кыс	«Кызыл тараачын»	Бин-Хем	314	150,9
Н. Севен	«Тиилелге»	Бин-Хем	399	149,0
О. Бичелдей	«Шекпээр»	Барыын-Хемчик	414	138,0
З. Ондар	«Тиилелге»	Таңды	288	137,0
О. Намчалбаа	«Тиилелге»	Таңды	246	133,0
М. Бондан	«Ленинчи орук»	Каа-Хем	292	130,9
Ч. Мижит	«ҮТКА 25 чылы»	Улуг-Хем	331	128,0
Д. Доңгак	«Күш-ажылдың хостуу»	Улуг-Хем	302	124,0
Ш. Настай	«Тиилелге»	Бин-Хем	470	124,0
С. Чамбай	«Октябрь 14 чылы»	Каа-Хем	265	123,0
Д. Кыргыс	«Найырал»	Улуг-Хем	318	121,3
А. Отпал	«Тиилелге»	Бин-Хем	395	121,0
О. Чамбы	«Тиилелге»	Бин-Хем	299	117,0
Б. Кара-кыс	«Улуг-Хая»	Улуг-Хем	264	113,0
В. Ондар	Ленин аттыг	Чөөн-Хемчик	251	112,5
М. Леонова	Октябрь 14 чылы»	Каа-Хем	303	112,0
Х. Чечек	«Найырал»	Улуг-Хем	357	111,5
С. Алдын-кыс	«ҮТКА 25 чылы»	Улуг-Хем	252	111,4
Д. Чечек	«Найырал»	Улуг-Хем	316	107,8

ИНЕК КАДАРЧЫЛАРЫ

Фамилиялары	Район	Ажыл-агый	Хонукта ортумак немелде деңзи (грамм)
Д. Быштак-оол	Бин-Хем	«Искра»	940
Т. Чанзан-оол	—»—	«Кызыл тараачын»	743
И. Лихтин	Каа-Хем	«Октябрь 14 чылы»	640
П. Сергеев	—»—	—»—	640
А. Лихтина	—»—	—»—	640
С. Лакпар	Бин-Хем	«Өөк»	635
Н. Норбу-Хоо	—»—	«Хадың»	610
А. Оюн	Таңды	«Россия»	600
П. Азыранды	—»—	—»—	600
П. Шведов	—»—	«Революцияның чалбыыжы»	600

ХОЙЖУЛАР

Фамилиялары	Район	Колхоз, совхоз	100 хойдан-на алган хураган
Оюн Токел-оол	Таңды	«Межегей»	120
Оюн Орамбал	—»—	«Элегес»	116
Салчак Сүре	—»—	—»—	115
Дөртек-оол Тонде	Каа-Хем	Ленин аттыг	115
Оюн Самбала	Таңды	«Элегес»	112
Куулар Санчы	Чөөн-Хемчик	«Октябрь 30 чылы»	110
Сертип Тюлюш	Улуг-Хем	«Найырал»	108
Моисей Лобанов	Таңды	«Революцияның чалбыыжы»	107
К. Дажы-Серен	Таңды	«Тиилелге»	106
Павел Балган-оол	Каа-Хем	Ленин аттыг	106
Моңгуш Санчай-оол	Чөөн-Хемчик	«Чыраа-Бажы»	105
Сат Байыр-оол	—»—	Ленин аттыг	104
Шалык Хайдып	Таңды	Дуржулга станциязы	104
Куулар Севек	—»—	«Тиилелге»	104
Тюлюш Артына	Улуг-Хем	Жданов аттыг	103
Иван Сафонов	Таңды	«Революцияның чалбыыжы»	103
Сат. Чудуймаа	Чөөн-Хемчик	СЭКП XXII съездизи аттыг	102
Ховалыг Дорун-оол	Улуг-Хем	«Улуг-Хая»	102
Ховалыг Сүктер	—»—	«Найырал»	101
Салчак Бөрзек	Каа-Хем	«Кызыл тук»	101
Ондар Эрес-оол	Бин-Хем	«Кызыл тараачын»	101
Моңгуш Сендажы	Чөөн-Хемчик	«Искра»	101
Ондар Алдын-оол	—»—	—»—	101
Доңгак Мончук-оол	—»—	«Чыраа-Бажы»	101
Ооржак Үндүп	Барыын-Хемчик	«Барлык»	101
Надык Самбу	Каа-Хем	Ленинчи орук	101
Хомушку Чудурук	Бай-Тайга	«Тээли»	101
Роберт Афанасьев	Каа-Хем	«Октябрь 14 чылы»	100
Хертек Баадан	Бай-Тайга	«Мурнакчы»	100
Салчак Межи-оол	Каа-Хем	Кызыл тук	100
Салчак Чүльдүм	Бай-Тайга	«Тээли»	100
Э. Баян-Чыргал	Эрзин	«Чаа орук»	100
Соян Сонам-оол	—»—	—»—	100
Дандаа Самбуу	—»—	—»—	100
Ойдуп Авыкай	—»—	—»—	100
Дамдын Сүрүп	—»—	Ленин аттыг	100
Намдал Бомбоо	—»—	«Мөрен»	100
Максим Пырла	Бин-Хем	«Кызыл тараачын»	100

Мурнакчы фермалар

Район	Колхоз, совхоз	Фермалар	Бир инектен-не саалган сүт (кг)
Таңды	«Межегей»	Кара-Булуң	627
—»—	—»—	Алаак	543
Бин-Хем	«Искра»	Могай	510
Таңды	«Межегей»	Доора-Хадың	502
—»—	«Элегес»	Каык	483
—»—	«Революцияның чалбыыжы»	Марачевка	471
Барыын-Хемчик	«Барлык»	Бижиктиг-Хая	422
Бин-Хем	«Искра»	«Өөк»	417
Таңды	«Элегес»	Элегес	415
—»—	—»—	Кулузун	407
Чөөн-Хемчик	«Чыраа-Бажы»	Шык-Бажы	390
Таңды	«Революцияның чалбыыжы»	Краснояровск	382
Бин-Хем	«Кызыл тараачын»	Туран	372
Улуг-Хем	«Найырал»	Кара-Тал	348
Бай-Тайга	«Тээли»	Ээр-Хаак	342

ХӨЛЧҮКТЕ

Улуг-Хем районнуң «Күш-ажылдың хостуу» колхозунуң комплекелиг бригадазының төвү Хөлчүк. Соок кыш болза-даа, бо бригаданың коданнары бо чылын кажангызындан хүр кыш ашкан. Иртигештериниң, инектериниң күжү ортумактан өрү болуп турар. Ылаңгыя бригаданың дуржулгалыг малчыннары боттарының аразынга социалистиг чарыштыг. Кыргыс Үйнуккара, Доңгак Шактар оларның кадарган инектериниң бирээзиниң-не хонукта ортумак немелде деңзизи 700—800 грамм болуп турары өөрүнчүг. Төрүүр 341 хойнуң амгы үеде 300 ажыы оолдаан. Оларның чаш төлү онча-менди доругуп турар, хураган өстүрериниң сакманыг аргазын чедишкиниг ажыглап келген. Ооң кадарчызы коммунист Түлүш Өдүрек юбилейлиг чылда улам соруктуг ажылдап, үче хойга онаштыр 100 хураганны менди ап, бир хойдан-на 2,5 кг дүктү кыргып алырын хүлээнген. Хоочун коммунист шудургу ажылы-биле бригаданың хүндүткелдиг малчыннарының бирээзи болуп турары таварылга эвес.

Хөлчүк бригадазында колхозтуң төрүүр 267 чылгызын база менди өстүрүп, эки кадагалап турар. Чылгычылар чылдан чылче көргүүү бедик болуп, улуг чылгычы коммунист Бүрбүжүк Шожукпан, ооң дузалакчызы Түлүш Буруй олар кызымак ажылы-биле колхозтуң баштаар черинден кап удаа мактал бижиктерни ап, өртектиг белектер-биле шаңнадып келгеннер. Олар бо чылын социалистиг хүлээлгелерин эде көрүп, төрүүр үче беге онаштыр 80 кулунну камгалап алырын хүлээнгеннер.

Бригадир Түлүш Бакалович Бүрбүзээнни Хөлчүктүң малчыннары чоокта чаа болуп эрткен соңгулдаларга район Советиниң депутадынга соңгааннар.

Комплекелиг бригада төвүнде кижи болгаш мал эмчилери бар, малчыннар радиону дыңнап, солун, сеткүүлдерни номчуп, хлебти боттарының пекарнязынга быжырып ап, кыштагларда малчыннарга база чедирип турары өөрүнчүг!

Ч. СОТПА.

Аныяксыг хевээр

Улуг-Хемде «Күш-ажылдың хостуу» колхозтуң Кожай фермазында саанчылап ажылдап турар Тыва АССР-ниң алдарлыг малчыны, коммунист Макпал Дойларовна Түлүш ам алдан харлаан. Бо саанчы ажылга-даа, чуртталга-даа, культурлуг дыштанылгада-даа ам-даа аныяксыг. Ооң хөрээнде «Күш-ажылчы Кызыл тук» орден, «РСФСР-ниң көдээ ажыл-агыйының социалистиг чарыжының тишлекчизи», «Хөй уругларны төрээш, J кижизиткени дээш» деп медальдар чайнап чоруур.

Ооң өреникчилери Санчы Көккыс, Мария Балдаң. Түлүш Анайбан олар ам республиканың мурнакчы саанчыларының аразында кирген. М. БИЧЕ-ООЛ.

ХҮЛЭЭЛГЕЛЕР КҮҮСЕЛДЕДЕ

„ТЕС-ХЕМ“ СОВХОЗ

СЭКП-ниң XXIII съездизиниң шиштирлерин амыдыралга боттандырар дээш Тес-Хем районнуң «Тес-Хем» совхозунуң Оруку-Шынаа салбырының ажыл-ишчилери, беш чылдың ийги чылында, Совет эрге-чагырганың бежен чыл оюнга белек кылдыр алган социалистиг хүлээлгелерин соруктуг күүседип турарлар. Юбилейлиг чылдың бирги кварталында о-шынаажылар багай эвес түңнелдерни чедип алган.

Бирги кварталдың түңнелинде салбыр төрээн үче хойга онаштыр 97 хураганны ап, районнуң колхозтарындан болгаш өске салбырлардан дээре көргүзүглерлиг болган.

СЭКП ТК-ның бо чылдың январь 4-те үндүрген «Улуг Октябрьның 50 чыл оюнга белеткелдер дугайында» доктаалынга сорук кирип, малчын бүрүзү түс-түзүнде социалистиг хүлээлгени алган. Аныяк коммунист эш Седен Мамый-оолга удурткан № 3 бригаданың хойжузу аныяк коммунист Үржанай үче хойга онаштыр үче хураганны ап, хой бүрүзүнден 2 кг дүктү кыргып алыр болгаш бодунуң күжү-биле 4 тонна сигенни кезип алырын хүлээнген. Коммунистиң сөзү ажыл-херээ-биле дүгжүп, квартал түңнелинде төрээн 296 хоюндан 292 хураганны алган. Ол-ла бригадада аныяк коммунистер Шалык Дыртык-оол төрээн 216 хоюндан 219, Санчат Нанчат 243 хоюндан 245 хураганны камгалап ап, менди доруктуруп турарлар. Бригаданың малчыны коммунист Михаил Коштай-оолдуң хураганнары база менди, ол чүгле эки ажылдаар эвес база ында партия бөлүүнүң ажылын эки удуртуп турар.

Салбырда № 4 хойжу бригада (бригадири коммунист Дирчин Моторка) үшкү бригададан база-ла дудак чок ажылдап, байырлалдыг чылдың бирги кварталын эки доосkан. Коммунист эш Самба Санааның коданында 327 хойнуң 274-түү төрээн болгаш оларның 275 хураганы онча-менди. Малчыннар Мурзукай Мунзук, Борис Доңмит, Шалык Серенот олар төрээн хойларның чаш төлүн менди ажаап алганын квартал түңнелинің хуралынга база айыткан. Салбырның чылгызын малдап турар коммунист Агбаан Дондур бо чылын малындан чаңгыс-даа башты хоратпаанны дыка өөрүнчүг.

Совхозтуң дирекциязы, партия комитеди, ажылчын комитеди бирги кварталдың түңнелдеринде өске салбырлардан эки көргүзүглерлиг болганы дээш, О-Шынаа салбырга салбырлар аразынга шилчиир Кызыл тукту тывыскан.

Салбырның ажыл-ижиниң эки түңнелдери салбырда партия организациязының (секретары эш Чооду Мындрия) чон ортузунга кижизидилге ажылын эки чорудуп, коммунистерниң бот-харыысаалгазын бедиткенинден чедип алган ажылдың түңнелидир.

Сөөлгү үеде О-Шынаада партия организациязы партияның хүрээлекин өстүрер айтырыгже кичээнгейни доктаамал салып, бүдүрүлгениң мурнакчыларындан элээн хөй кижини партияга хүлээп алган. Оларны ажылагыйга таарыштыр тургусканындан коммунистер чүгле боттары мурнакчылар бооп турар эвес, харын өскелерни ажыл-агыйга кызымак, ниитиниң херээ дээш могаг-шылаг чок чорукка өөредип турарлар.

О-шынаажылар чүгле малдың баш санын өстүрүп, күрүне мурнунга чогуур түңнүг продукцияны бээр дээш эвес, база малчыннарның амыдыралхандырылгазын экижидип, төрээн суурун чаагайжыдыл ажылдап турарлар.

Бистиң партиязыстың кижизидилге ажылының бир хевири — көскү агитацияны районнуң бүгү ажыл-агыйларында, албан-организация черлеринде, салбырларда, фермаларда чараштыр чүруп кылган плакаттарны аскан.

Бүгү чоннуң ортузунга партийжи-организастыг болгаш политкижизидилгелиг ажылды улам күштелдирип турган, чедишкиннерни улам быжыглап, кылдынмаан ажыл-херектерже кичээнгей салыры, салбырда партия организациязының болгаш салбырның удуртукчуларының база бүгү ажыл-ишчилериниң херээ болур.

Б. ЧОРБАН,
СЭКП-ниң Тес-Хем райкомунуң оргкилдизиниң инструктору.

„ТОРГАЛЫГ“ СОВХОЗ

Юбилейлиг чылдың баштайгы кварталын бистиң совхозтуң ажылишчилери чамдык эки күш-ажылчы түңнелдер-биле доосканнар.

Ажыл-агыйда шээр мал оолдаашкыны дооступ турар. Малдың чаш төлү менди алдынган. Бо ажылга эки түңнелди Д. Кызыл-оол, Ш. Доржу олар бригадирээн Чозада болгаш Ирбитейде хойжу бригадалар дээре көргүзүглерни чедип алганнар. Хойжулар Д. Анай-оол, Т. Комбу, С. Санчат-оол, К. Санчат-оол олар төрүүр үче хойга онаштыр үче ажыг хураганны ап, мурпакчылар болган.

Совхоз бирги кварталда күрүнеге сүт дужаар планын 163,6, а эттинин 158,9 хуу күүсеткен. Часкы тарылгага хереглээр 129 тонна үрезиниң бүрүн арыглаан. 14 трактор болгаш өске-даа көдээ ажыл-агый машиналары бүрүн септеттинген.

Ажыл-агыйның тудугжулары 2700 кубометр тудуг ыяжы белеткээр планныг турган, ону күүседип алган, ам тудуг шолунче өөртүп турар. 4 чуртталга бажыңын, бир даш чунар бажыңны ажыглалга киргген. Албан организация черлериниң кышкы үеде одалгазынга 3378 кубометр ыяшты белеткээр турган, ол планны 100 кубометр ыяш ажыг кылдыр белеткээн. Ооң 1442 кубометри өөртүнген.

Хойжу бригадалар, фермалар төптеринің кызыл суулуңнарынга 3 баяанны, 5 шыдырааны, 9 шашкини, 4 таалыны, 6 доппшуурну, 2 мандалинни саткан. Торгалыг суурнуң клубунга бирээзи-ле 5 олуттуг 32 чаа сандайны саткан, аңаа немей 60 чаа сандайны Кызылда чазап кылып турар. Клубтарда агиткультбригадалар доктаамал ажылдап, малчыннарга беш катап копперт көргүскен. Ыраккы Чалаатыга 4 катап кино көргүскен.

Мурнундагы колхоз ам совхоз апарганы-биле ында бар үш клубтуң баяннетериниң шалынын төлээр организация чок болган. Районнуң удуртукчу ажылдакчылары бо айтырыгны бо үеге чедир үзе шинтпирлеп бербээн. Көдээ ажыл-агый биле культура министерстволары бо айтырыгны бот-бодунче чаа кагжып туруп берген.

Эрткен чылын совхоз төвүнге турган дуржулга-көргүзүг кабинедин республиканың көдээ ажылагый министриниң оралакчызы эш Красновтуң айтыышкынын ёзугаар каап каан. Ол кабинет көргүзүг материалдары-биле эки хандыртынган турган, аңаа баш таарар, чурук тырттырар черлерни база ажыткан турган. Ынчангаш бо кабинеттиң совхозтуң ажыл-агыйынга дузазы бар турганы билдингир болгай. Бо айтырыгны катап эде көрүп, кабинетти катап тургузары күзенчиг.

Совхозтуң ажыл-ишчилериниң мурнунда турар сорулгаларны чедип алырын олар билип, юбилейге төлептиг күш-ажылчы түңнелдер-биле ужуражырынга торгалыгжылар бүзүрелдиг.

В. БЮРБЮ.

Өвүр районнуң «Торгалыг» совхозунуң партия организациязының секретары.

Аныяктарның биске бижип турары

ХОВУЛАРНЫҢ ОГЛУ

М. Ондар аныяандан тура Чедериниң кадар оттуг делгем ховуларынга мал кадарып өзүп келген. Ам ол «Тиилелге» совхозтуң хоочун чылгычызы, бо черлериниң одар-белчиирлерин шаг-үениң аайы-биле канчаар ажыглаарын эки билир. Ынчангаш ооң кадарган чылгызы семис кыш ажар. Эрткен чылын ол төрүүр үче беге онаштыр 80 кулунну алыр планныг турган, 90 кулунну алган, а бо чылын ол көргүзүүн ыракта ажырар хүлээлгени алган. Бо юбилейлиг чыл аңаа онза өөрүнчүг болур: бо чылын Ондар чылгы ажылынга 20 чыл болур.

Ойа АНАЙ-ООЛ.

ҮНЕЛИГ САНАЛ

Соок кыш эртип, чылыг шаг дүжүп келирге, кым өөрүвес боор. Ылаңгыя малын хүр кыш ажырып, ооң чаш төлүн менди алган малчынга дыка өөрүнчүг. Бистиң «Кызыл тук» колхозта республиканга сураглыг мурнакчылар бар. Оларның бирээзи хойжу Салчак Бөрзек малчыннарга солун беседаларны күзелдии-биле кылып, оларга чуртта болгаш даштыныда болуушкуннарның дугайын радиодан дыңнап, солун, сеткүүлдерден номчуп билип ап туруңар деп бо-ла чугаалай берген турар кижи. Чоокта чаа болган колхозтуң малчыннарының ниити хуралынга аныяктарны мал ажылынче чорудуп, дуржулгалыг кадарчыларга оларны өөреникчиледир болза эки-дир деп саналдаарга, аныяктар ону изин-биле детиээн.

Колхозтуң хоочун хойжулары С. Бөрзек, С. Мижит-оол, Я. Кызыл-оол оларның кадарып турар хойларының төрээн хураганнары менди алдынган, ам семис-чаагай доругуп турар.

Галя ООРЖАК,
бызаа ажаачызы.

Каа-Хем район.

БОТТУГ ДУЗА, СОЛУН КОНЦЕРТ

Эртенги хүннүң алдынаанчак херелдери Хөндергей суурнуң кырынга дээп келген, аяс дээрде чаңгыс-даа булут чок. Салбыр конторазының чаныга чүүк машинаазы доктаап турупкан соонда, каткы-хөглүг аныяк оолдар, кыстар чыглып келгеш, аңаа олуруп эгеледилер. Ол аныяктар мында кежээки школаның өөреникчилеридир. Олар эрткен хүннерде кожалары «Искра», «Большевик» колхозтарының, «Чыраа-Бажы» совхозтуң ажыл-ишчилеринге солун программалыг концертти көргүскеннер.

Кезек болганда, машина Узун-Кара-Суг хемниң арыының иштин өрү чоктап орган. «Хөндергей» деп улустуң ырын ырлаан аныяктарны өткүт үнү Кежээлиг-Адыр бажында кыштагга чаңгыланы берген. Кыштаг арты мээсте хойлар чаттылып оттап, оларның кадарчызы аңдын чедип алган кылаштап чораан. Хойжу Сат Айтың-оол кажааларының иштин, даштыкы девискээрин аштап ажылдап турган.

— Оглум-биле кады кадарып турар бир кодан иртивистен бо чылын ниитиан-биле 5 тонна немелде деңзини албышаан, ирт бүрүзүнден 2,7 кг дүктү кыргып алыр хүлээлгевисти күүседиринге бүзүрелди бис—деп. Айтын-оол Базыр-оолович чугаалаан, уламчылады. — Часкы үеде мал төттур оттаан соонда, чыдарынга ынак, а оларның чыдар, турар чери арыг-силиг болурга, дүктүң шынары эки болур, ынчангаш коданның девискээрин арыглап турарым бо-дур ийин.

Концертчилер машинаазындан дүже халышкаш, хойжута дузалажы бергеннер. Дөрт шак хире ажылдаан соонда, муң хой кирер кажааның көрженги хоортунган. Ол ажылга К. Хунай-оол, М. Ужар, Д. Доржу, М. Бежендей, Д. Сүрүң-оол олар тергиндээннер. А. Доңгуш, М. Бамбедов олар агитхуудусту үндүрген.

Аныяктар хойжунуң аалывга солун концертти көргүскен. Баянның таалавчыг үнү одарларже тарап, чаңгыланып турган.

Хевек-оол ООРЖАК,
«Тыва» совхозтуң ажылчыны.

1967 ч. апрель 22.

ШЫН
3-КУ АРЫН

„ШЫННЫҢ“ ПОЧТА ХААРЖААНДАН

Тес-Хем районнуң охотоведи Чооду Чорбаа болгаш ооң-даа өскелер «Шын» солунну дамчыштыр алаан каш айтырыглар салган. Оларны Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында Аңныыр-тывыш ажылагый эргелелинден харыылаан.

Айтырыг? Кызыл дилги болгаш дилги кызыазының кежи база ондатра, киш болгаш өске-даа аң кештерибиле күрүнеиниң докталаткан таңмазы чок турда, хуузында бөрт, хөректээш, тон моюндуруу болгаш өске-даа хеп аймаа кылып ап болур бе?

Харыы: РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң 1960 чылдың октябрь 10-да доктаалынга үндезилээш, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң 1964 чылдың декабрь 17-деги доктаалы-биле Тыва АССР-ниң девискээринге аңныыр ажылын чорударының дугайында дүрүмде айтып турары болза, кандыг-даа өлүктүң болгаш черлик аңнарның кештерин хуу кижилерниң боттарынга ажыглаары-биле эттеп болбаазырадыр болгаш садыглажыр чоруу хоруг-даан.

Күрүнеиң докталаткан таңмазы чок, эттеп каан черлик аңнар кештерин белеткел организациялары, бүдүрүлге черлери садып алырын, а ол ышкаш мастерскааларга хүлээп алгаш, кандыг-бир хеп кылырын шуут хоруг-даан. Бир эвес ындыг таварылга турар болза, ук кештерни хавырар болгаш организацияның удуртукчуларын штрафтаар.

Аң кештери-биле бөрт, хөректээш, тон моюндуруу болгаш өске-даа эдилел аймаан чөпшээрел чокка кылып алган хуу кижилерниң ажыглаан кештерин хавырар болгаш кешти күрүнеиң садыг-белеткел организациязынга акт ёзугаар дужаар.

Айтырыг? Оранның аң байлаан өстүрер сорулга-биле кандыг аңнарны каш чыл хуусаалыг өлүрбес кылыр хорааны?

Харыы: Тыва АССР-ниң девискээринге он чылдың дургузында чөөреннии, те-чунмаңы, аргарны, кундусту, кыразаны, ак коданны, бора тоолайны, кууну, тогдукту, күртүнү, кара шиленни, дуруяаны, уларны ол ышкаш көдээ ажыл-агыйга ажыктыг куштарны болгаш хоралакчыларны уузуткан чоруур бүгү-ле араатан куштарны болгаш үүлерниң бүгү хевирлерин аңнаарын хораан.

Кишти, сарыг кундусту, буурну, сыынны, элик-хүлбүсү, тооргуну, чер хаванын болгаш ивини аңнаарын Аңныыр-тывыш ажыл-агый эргелелинден тывыскан чөпшээрел (лицензия) ёзугаар чорудар. Бир хар четпээн бүгү-ле дуюглуг аныяк аңнарны өлүрөрин болгаш тударын шуут хоруг-даан.

Айтырыг: Кандыг араатан аңнарны болгаш куштарны, оларның, үңгүрлерин, ижээннерин база уяларын уузуткаарын чөпшээрээнил?

Харыы: Чекпени, бөрүүнү, дырбактыгны, өргени, суг болгаш курбаг черниң күскелерин, кускуннарны болгаш саасканнарны бүдүн чылдың дургузунда уузуткаарын чөпшээрээн. Бөрүүнүң улуг бодун-даа, ооң бөрзектерин-даа өлүрген аңчылар бөрүүнү кештерин райпонуң, сельпонуң белеткел контораларынга дужаар, белеткел конторалары кештиң өртээн төлевишаан, ооң баш санынга 50 рубльдиң шаңнаңдарын тыпсыр.

Аңнаарының хоруглуг хуусаазында аң турлагларынга болгаш аңнаар черлерге чораан уксаалыг ыттарны тудар, а оларның, ээлерин дүрүм чок аңнаашкын кылган кылдыр көргеш, харыысалгага киирер.

Аңныыр ажыл-агыйынга когарал чедирип, хоруглуг аңнарны өлүрген кижилерге штрафтарны болгаш негелдерни онаар: буур 500 рубль, сыын 150 рубль, иви 100 рубль, хаван, чээрен, элик-хүлбүс, аргар, течүүма болгаш өске-даа дүюглуг чинге аңнар 50 рубль, кундус 400 рубль, моразк 20 рубль, кодан (ак кодан, тоолай) 5 рубль, тогдук, куу, кара-куш, кас, дуруяа, ак шилен 10 рубль, күртү, аганак, бора-торлаа, күшкүл болгаш өске-даа дагаа, өдүрек төрелдиг куштар 5 рубль, бүгү хевириниң куликтери, көге-бугалар болгаш өске-даа ырлап эдер, ажыктыг куштар 2,5 руб.

Дилги, моразк, тарбаган болгаш өске ажыктыг амытаннарның үңгүрүн үреп, чок кылыр болгаш кылымал уяларны, аңга салган чемнерни уузуткаар, аңныыр ажыл-агыйының, хоруглуг черлерниң, хайгаарал участогунуң, өстүрер черлериниң кызыгаарын айтып каан демдектерин, азып каан чарлалдарны үреп чок кылыр, черлик аңнарга белеткээн сигенни, төккен дусту болгаш өске-даа үүлдерни алыр, бодунга ажыглаар болза, уузткаан үүлдериниң өртээн үш дапкыр өстүргеш буруулуг, кижиге төлеттирер.

Кичээнгейге алза эки

Чиңге-Хову бажы, Сарыг-Сиген, Сесеге, Теректиг-Чарык бо черлериң одарларында хой коданнары хөй. Хой оолдаашкыны адакталып турар, хөй хойжуларның олчазы чаагай, оларның өөрүшкүзү улуг болду. Коммунист Ховалыг Күдеректиң коданында 320 хой оолдаан, оларның 326 хураганы менди, арткан хойлары ан-даа оолдап турар. Ооң оглу Тазар-оолдуң коданында хураганнар база менди алдынган.

Сарыг-Сигенде хойжу бригада төвү каш чыл мурнунда бүгү Тывага эки талазы-биле сураглыг турган, а ам... Тарып каан ыяштары шагда-ла куурарып кургап калган, кажааларның чамдызын өскээр көжүре берген. Дөрт аал ишти чурттаар бажыңның ийи квартиразы эзнзирээн. Кодан девискээриниң чуттуу аажок.

Чиңге-Хову бажында Монгуш Дажы-Чимиттиң кадарган хою тос хар ашкан-даа болза, ол кырган хойларның оолдаан хураганнары менди алдынып турар. Ынчалза-даа бо дуржулгалыг хойжуның назыны улгаткан хоюнуң төлү база хорамчалыг болу бээр чүве деп чугаалап турарын база кичээнгейге алза эки.

С. ПАВУ,
«Шынның» корр.

Чөөн-Хемчик район.

В. И. Лениниң дугайында номчукчуларга

Коммунистиг партияның, Совет күрүнеиниң тургузукчузу, депшилгелиг кижи төрелгеттениниң эң чоок өңүү болгаш баштыңчызы Владимир Ильич Лениниң төрүттүнген хүнүн бистиң чурттуң ажылчы чону чаа-чаа чедишкиннер-биле демдеглеп турарлар. В. И. Лениниң төрүттүгениниден бээр 97 чыл болурунга уткуштур Кызылда Н. К. Крупская аттыг библиотека номчукчуларга улуг баштыңчының ажыл, амыдыралының дугайында ооң төрелдериниң, өңнүктериниң, кады ажылдап турган кижилериниң сактыышкыннарын болгаш Лениниң бижээн ажылдарын номчуурун сүмелеп турар. Ол талазы-биле чамдык чижектерни көргүзейн. 1920 чылда болган комсомолдуң III-кү съездизинге В. И. Лениниң «Аныяктар эвилелиниң сорулгазы» деп чугаазын тускай ном кылдыр үндүрген. Ажылдавышаан өөренип турар аныяктарга ону номчуурун, аныяктарга хамаарыштыр тускай программаны барымдаалап, сүмелеп турар. Номчукчулар Александр Абаб-кин, Валерий Жданов, Виктор Донгак номнарын дужаап турган, ук ажыл оларның мурнунга тодаргай сорулганы айтып бергенин, баштыңчының чагыг сөстерни амыдыралынга боттандырар дээш ам-даа хөйү кылырын демдеглээн.

Идепкейлиг номчукчулар В. Кайгородцев, Н. Аракчаа, В. Огнев болгаш өскелер-даа А. Коптеловтуң «Чалбыш үнер», Е. Марның «Кремльдиң таңнылдары», П. Мальковтуң «Москва Кремлиниң комендантызының демдеглелдери» деп номнарын сонуургап номчаан, библиотекага ном алыр дээш келген эштерге оларны номчуурун сүмелеп турган.

Библиотеканың номчулга залында «В. И. Лениниң чуртталгазы — аныяктарга үлегер-чижек» деп ном делгелгезин организастаан. Ында «В. И. Лениниң допчу намдары», В. Мироненконуң «В. И. Ленин — Улуг Октябрьның баштыңчызы», «Аныяктарның чоок өңүү» деп Владимир Ильичиниң дугайында коммунистерниң сактыышкыннарының чымындызын, баштыңчының аныяктарга хамаарыштыр бижигилээн ажылдарының «Аныяктар дугайында» деп чымындызын болгаш өске-даа номнарны делгээн. «Лениниң чаш чорааны», «В. И. Лениниң чораан черлери-биле...» деп чуруктуг альбомнарны база кылган бис.

Эң-не кижизиг кижиниң амыдырал-чуртталгазы, ажыл-херээ өзүп олурар салгалга өөредилгелиг, үнелиг үлегер-чижек болур. Ынчангаш улуг баштыңчының овур-хевирин, өске кижилерге, ажылга хамаарылгазын көргүскен ажылдарны бичии өөренекчилерден эгелээш, пенсионерлерге чедир сүмелеп, ону номчуурунче хаара тудуп турар бис. Лениниң өөренікчи чораан чылдарының, студент үеэниң дугайында номнарны эң аныяк номчукчуларга ылавылап номчуурун сүмелеп, оларга айтырыглар салып турар бис. Школачыларга хамаарыштыр «Төрүттүнген хүнүңер-биле, бистиң ынак Ильичивис» деп делгелгени ажыттыыс. Ында кирген: А. И. Ульяновадың «Ильичиниң чаш болгаш школачы чылдары», Б. Волинниң «Студент Владимир Ульянов», Н. К. Крупскаяның «Ленин дугайында сактыышкыннар» «В. И. Лениниң аныяк чылдары» деп аттарлыг ооң өңнүктериниң сактыышкыннарын өөренекчилер сонуургап номчуп келген. Владимир Ильичиниң дугайында хөй номнарны өөренекчилер Андрей Чабуров, Галя Назарова, Люба Исакова, Галя Гончарова олар үргүлүү номчуп, бөлбейн барган чүүлдерин библиотекарлардан айтырып ап, чогаал ажылдарын номчуп, оларны сайгарып өөренирине чаңчыгып турар.

В. И. Лениниң дугайында номчукчулар хөйү билип алдын дээш бистиң коллектив хүн бүрү пропаганда ажылын калбартып келгениниң түпелинде бо чылдың түгле үш айларында номчукчулар ол талазы-биле 600 кезек номнар-биле таныышкан. Ол ышкаш бистиң библиотеканың ажылдакчылары биске хамаарышкан микрорайонда бүдүрүлге, албан черлерге — даараныла комбинадынга, орук тудуг эргелелинге, хоорайның шериг комиссариадынга болгаш «Восток», «Каа-Хем» кинотеатрларга болгаш өске-даа черлерге «Ленин, эш, кижи» деп литература допчуладын болгаш ленинчи номчулга кежээлерин улуг баштыңчының төрүттүнген хүнүнге чедир эрттирген. Чамдык черлерге, чижээ, поликлиниканың диш аарыгларын эмнээр салбырынга, школаларга бистиң ажылдакчыларывыс барып, Ленин дугайында номнар допчуладын кылган.

М. МАРТСАЙ,
библиотекарь.

Польшада Ленинчи хүннер

ВАРШАВА. (СЭТА). Польша улус улуг Лениниң төрүттүнген хүнүнден бээр 97 чыл болганын байырлалдыы-биле демдеглеп турар. Хоорайларда болгаш көдээ суурларда Владимир Ильичиниң амыдыралынга болгаш ажыл-чорудулгазынга холбаштырган кежээлерни, конкурстарны болгаш концерттерни организастап турар.

В. И. Лениниң Варшавада, Краковта болгаш Пронинода музейлеринде кижилер бо хүннерде долу. Муң-муң оолдар, кыстар ленинчи черлерже турист походтарга киржип турар. Варшавада «Ленин—делегей пролетариадының баштыңчызы» болгаш «Ленин—улуг революсчу, боданычы, кижизиг кижи» деп делгелгелер улуг сонуургалды болдуруп турар.

«Ленин—Польша» деп бүгү-польша студенчи семинар Краковта ажыттынган. Ооң ажылынга Совет Эвилелиниң, ГДР-ниң болгаш Чехословакияның студент аныяктарының төлээлери киржип турар. «Дириг Ленин», «Ленин дугайында рассказтар», «Ленин Польшада» деп фильмнер чурттуң кино театрларында үнүп турар.

ЛЕНИНГЕ ТУРАСКААТКАН

ТОКИО. (СЭТА). Владимир Ильич Лениниң төрүттүнген хүнүнден бээр 97 чылынга болгаш Совет күрүнеиниң 50 чыл оюнга тураскаал болдурган фото-чурук делгелгезин япон найысылалдың төвүнде бир залда ажыткан.

Совет күрүнеиниң баштыңчызының амыдыралы орудунуң дугайын болгаш чаа амыдыралдың тургузуушкунунга совет кижилериниң чедишкиннериниң дугайын чугаалап турар 300 фото-чуруктарны делгелгеге көргүскен.

ГСЧП-ниң VII съездизинде

БЕРЛИН. (СЭТА-ның тускай корреспондентилери). Апрель 20 Германияның Социалистиг чаңгыс аай партиязының VII съездизинин ажылының дөрткү хүнү. Республиканың чонунуң янзы-бүрү бөлүктериниң төлээлекчилери саналдарын берип турар. Оларның саналдарында партияга болгаш социалистиг адаптурткa ынакшыл, пролетаржы интернационализмниң ёзузу, Совет Эвилели болгаш социалистиг өскедаа чурттар-биле бузулбас найыралды быжыглаар болгаш калбартыр чүткүл сиңниккен.

Германияның Коммунистиг партиязының ТК-зының бирги секретары Макс Рейман съездиге чүве чугаалаан. ГДР-де социализм тургузуушкунунуң чедишкиннери Барыын Германияның ажылчы чоннарының демократтыг чаартылгалар дээш демиселинге чаа идигин берип турар дээрзин ол демдеглээн.

Бонида чаа коалисчи чазактың политиказынга хамаарыштыр чүве чугаалап турган, Макс Рейман Европага барыын-герман империализмниң тергиндээр дээр чүткүлүн илергейлеп турар «европа чаа корум-чурумну» боттандырарынче Бонн чүткүп турарынче кичээнгейни көрүндүрген.

ГКП ТК-ның бирги секретары ГФР-ниң чазаның буураан политиказын өскертирин негээн. Ол политика чурттуң иштинде ажылчы чоннарның эрге-ажыктарынга удур угланган болгаш Европада тайбыгга айыылды тургузуп турар.

ГФР-де неонацизмниң өскенин, бүгү амыдыралды милитаризастааның антикоммунистиг калчаараашкынының күштелгенин айыткаш, М. Рейман Барыын Германияга күштүг ажык коммунистиг партияның турарының эргежок чугулазын демдеглээн. Совет Эвилели болгаш ооң Коммунистиг партиязы-биле сырыы каттыжыышкынга кады демдеглээр деп турарывыс Октябрьның 50 чыл оюн Германияның Коммунистиг партиязының кежигүнериниң саны чоокку айларда көвүдеринге ажыглаар деп турар бис дээрзин М. Рейман ооң ыңай демдеглээн.

Макс Рейманның демдеглээнинде: «Бистиң партиявыс пролетаржы интернационализмниң ёзузунга быжыы-биле туруп турар. Империализмге удур коммунистиг болгаш ажылчын партияларның кады хөделиишкини эргежок чугула деп санап турар бис. Марксизм-ленинизмге үндезилээн делегейниң коммунистиг шимчээшкининиң чаңгыс эвинге болгаш сырыы каттыжыышкынынга дузалаарынче чүткүп турар бис».

«Социализмин тургузарын доозарының үеэзинде партиниң ролю» деп илеткелди ГСЧП ТК-ның Политбюрозунуң кежигүнү болгаш секретары Эрих Хонеккер кылган.

Германияның Социалистиг чаңгыс аай партиязы бистиң үеэвистиң кол күжү—делегейниң социалистиг системазын быжыглаарын, коммунистиг болгаш ажылчын партияларны быжыглаарын бодунуң интернационалчы хүлээлгеэн кылдыр санап келген болгаш санап-даа турар дээрзин Эрих Хонеккер медеглээн.

ГДР-ге социализмни калбаа-биле тургузары, немец ажылчын-тараачын күрүнени бүгү талазы-биле быжыглаары социалистиг дем каттыштырылгазының күчүзүн улам ыңай күштелдиреринің хөрээнге, бүгү делегейге социализмниң салдарын күштелдиреринің болгаш калбартырының хөрээнге бистиң чугула салыышкынывыс болур деп, Эрих Хонеккер демдеглээн.

Тайбын, демократия болгаш социализм дээш эрес-маадырлыг демиселчи—Германияның Коммунистиг партиязын хорааның күш чон болдурарын илеткелчи съездиниң индиринден негээн.

Э. Хонеккер Мао Цзэ-дун бөлүүнүң улуг күрүнежи, шовинисчи болгаш авантюрисчи политиказын буруу шапкан.

Европаның коммунистиг болгаш ажылчын партияларының ам болур чөвүлел хуралының дугайын чугаалап турган, Э. Хонеккериң демдеглээнинде: Европада тайбыңның болгаш айыыл чок чоруктун эрге-ажыктарынга дүгжүп турар ол ужуражыышкынның улуг ужур-дузазын ГСЧП үнелеп көрүп турар.

Германияның Социалистиг чаңгыс аай партиязы СЭКП-биле дайынчы эп-сеткил каттыштырылгазын быжыглаарын бодунуң бирги чергениң сорулгазы кылдыр кезээде көрүп келген. Политиктиг болгаш идеологтуг бүгү айтырыглар талазыбиле үзел-бодалдарыңы бүрүн чаңгыс аайы бистиң партияларывыстың аразында туруп турарын күзел ханыышкын болгаш чоргааралбиле демдеглеп болур бис. Бистиң партиявыс ол дайынчы дем каттыштырылгазын карак огу ышкаш камталаары-биле бодунуң шыдаарла бүгү үүлдерин моон соңгаар-даа кылыр дээрзин Эрих Хонеккер илеткелиниң түпелинде медеглээн.

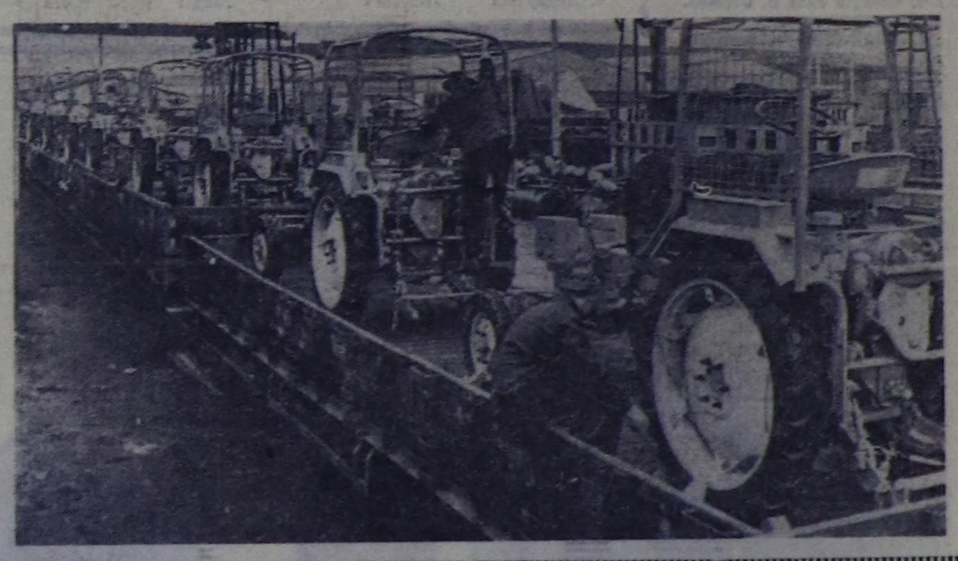

ГДР-ниң Шенебек заводунуң бүдүрген тракторлары Чехословакияда, ССРЭ-де, Румынияда болгаш делегейниң өске-даа чурттарында ажыглаттынып турар. Көдээ ажыл-агыйга олар кончуг таарымчалыг кылдыр дериттинген.

АДН—СЭТА-ның фотозу.

СОВЕТ ЭРГЕЧАГЫРГАНЫҢ 50 ЧЫЛЫНГА.

МЫНДА ГЕНЕРАЛДАР ӨӨРЕНИП ТУРАР

(Совет Армияның Төп штавының академиязындан репортаж)

Бо бажыңның чаны-биле эрткен санымда-ла, кылажым оожумнай бээр. Ооң кудумчу талазында ханада Суворов орденинин I чергезинин хевирин чурааш, хүлерде алдын үжүктербиле: «ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштериниң Төп штавының Суворов орденниг шериг академиязы» деп бижип каан. Муриунда шериг журналист кижи болгай мен, ол бажыңга баргаш, ында генералдарның канчаар өөренип турарын көрүксей берген мен.

Редактордан бо академияның дугайында репортаж бижиир даалганы алгаш, марттың ыржым эртенгериниң бирээзинде аңаа чедип келдим. Баштай көөрге, бо академия Москваның өске шериг академияларындан шоолуг ылгалыр хире чүвезин чок ышкаш сагындырар. Ынчалза-даа сеткилим арай дүвүрексеп чораан. Сактырымга-ла, коридорнуң ыржымын өттүр базымнарның чыккылаан даажы дыңналып, хөөү сыныг офицерлер көстүп келген ышкаш болур. Шаанда бо коридорлап сураглыг совет шериг ажылдакчылары Антонов, Баграмян, Василевский, Захаров база базып чоруп турган.

Академияның иштинге мени дежурный аныяк офицер үдеп чораан. Төөгү болу берген үелери сагындырып келир: 1936 чылдың эгези. Партияның Төп Комитеди болгаш Совет чазак бедик квалификациялыг командир кадрларны белеткээри-биле ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштер системазынга Төп штабтың академиязын ажыдар дугайында шийтирии хүлээп алган. Чаа өөредилге чери хөй-хөй кадрларны белеткеп үндүреринің төөү апарган. Ооң доозукчулары ийи дугаар делегей дайынының үеэзинде армияларны, фронтуларны командылап, талантылыг полководчулар болгаш шериг ажылдакчылары апарган.

Чырыы аажок өрээл. Ында академияның төөгүзүн көргүскен материалдар бар. Фотографияларда академияның доозукчуларының туруктары. Оларның аразында Совет Эвилелиниң Маршалдары Шапошников, Захаров, Баграмян, армия генералдары Курасов, Маландин болгаш өскелер-даа бар.

Улус Республиказының камгалал министриниң оралакчызы, Венгр улус армиязының Кол политиктиг эргелелиниң начальниги, генерал-майор Пал Ковач, Польша Улус Республиказының агаарга удур камгалал шериглериниң командылакчызы, дивизия генералы Чеслав Манкевич болгаш өскелер-даа Төп штабтың бо академиязын доосканнар.

...Академияның начальниги, армия генералы Ивановтуң ажылдап олурар кабинединге кирип келдим. Генерал хүлүмзүрүп уткуп алгаш, олурарынче чалаага бээри — бистиң кол сорулгавыс бо. Өөредилге программазы чоокта турганындан безин ам дыка нарын апарган. Ракеталыг болгаш ядролуг чепсек тыптып келген. Совет Армияның кол күжү — ракеталыг шериг тургустунган. Кургаг чер шерин эде организастаттынган. Бо бүгү шериг хөрээниң чаа теориязын чоогаадырын, программаны өскертирин негеп келген.

— Өөредилге кандыг янзылыг тургустунганыл? — деп сонуургап айтырдым.

— Кол черни лекциялар, семинарларны